Коми му

РЕСПУБЛИКАСА ВОЙТЫРЛӦН ГАЗЕТ

Вторник, 1992 вося апрель 7 лун • № 41 (14737) • Доныс 25 кӧп.

МОРТ НИМАЛӦ УДЖӦН

□ □ □

Коді оз тӧд Яспӧгскӧй леспромхоза Джептскӧй лесопунктын шофёр Александр Демиӧс. 1987 воын сійӧс нулісны бырӧдны Чернобыльса атомнӧй электростанцияын авария дырйи лоӧм лёкторъяс. Ӧні Александр уджалӧ ГАЗ-66 автофургонса водительӧн, повлӧдлӧ рабочӧйясӧс вылые да улые складӧ. Челядьдырсяныс кутіс радейтны техника, да сылӧн автомобильыс пыр дась петны туйӧ. Демин век отсасьӧ ёртъясыслы.

П. ЗЫРЯНЛӦН снимок вылын: Александр Демин.

Сыктывдинскӧй р.

□ □ □

РОССИЯСА ДЕПУТАТЪЯСЛӦН СЪЕЗД

Тӧрыт Москваын воссис Россиискӧй Федерацияса депутатъяслӧн квайтӧд съезд. Сійӧс восьтігӧн Верховнӧй Сӧветса председатель Руслан Хасбулатов корис, медым съезд вылын артмис бур сёрни, мед депутатъяс гӧгӧрвоисны ӧта-мӧдӧс.

Руслан Хасбулатов ещӧ ӧтчыд казытыштіс, мый съезд, народнӧй депутатъяс лоӧны асшӧр государствоӧн высшӧй законодательнӧй властьӧн да на вылӧ усьӧ торъя кыв кутӧм аскна лун вӧсна. «Лёк центрлӧн» ӧбликыс, коді торкис миянлы строитны бур олӧм, бырис. Законодательнӧй, исполнительнӧй, судебнӧй властьыс ставнас вуджис миянлы, тӧдчӧдіс сійӧ.

Съезд вылын сёрни кыптас медтӧдчана вопросъяс кузя. Видлаласны и выль Конституция. Котыртӧма съездлысь рабочӧй органъяс. Тайӧ уджас участвуйтӧ матӧ тысяча депутат.

РЕСПУБЛИКАЫСЬ ЮӦРЪЯС

Совхозса магазин

Прилузьеын, стӧчджыкаӧ, Ношульын, воссис ещӧ ӧти совхознӧй магазин. Вузалӧны сійӧ продукциясӧ, мый кольӧ государстволы сдайтӧм бӧрын. Татчӧ окотапырысь пыравлӧны кыдзи сиктса олысьяс, сідз и вӧр лэдзысьяс. Нималӧ жӧ сы вӧсна, мый тані ставыс донтӧмджык сельпоын да орсын серти. Артмӧ тадз сы вӧсна, мый совхоз вузасьӧ веськыда, оз ков сьылі вылад видзны мясомолпромсаясӧс да тӧргӧвечьясӧс, кодъяс содтӧд прибыль босьтӧм ради пӧльтӧны донъяс.

С. НЕФЕДОВ.

Гожӧм кежлӧ

Кулӧмдін районса администрациялӧн совещание вылын сёрни кыптыліс, кыдзи гожӧмнас котыртны челядьлысь шойччӧм, дасьтыны школаяс выль велӧдчан во кежлӧ. Шуӧма районын котыртны уджалан да шойччан 21 лагерь. 525 велӧдчысь кутасны шойччыны лагерьясын да челядьлы площадкаясын. Та кузя вынсьӧдӧма торъя постановление.

«КОМИ МУ», ТЭ АБУ ПРАВ

Коми ССР-са Министръяслӧн Сӧвет мыджсьӧ «Массӧвӧй информация средствояс йылысь» Россиискӧй Федерациялӧн документысь 35 статья вылӧ да корӧ йӧзӧдны газетын татшӧм юӧр.

1992 вося март 28 лунӧ «Коми му» газет медводдза лист бокас сетіс «Терпенньӧным бырис» гижӧд, кӧні абу веськыда висьталӧма лыддьысьысьлы, кутшӧм жӧ видзӧдласыс правительствоӧн газет вылӧ да мыйӧн сійӧ отсалӧ кыдзи газетлӧн учредительясысь ӧти.

Бӧръя кадӧ республикаса правительство эз этша вӧч, медым социальнӧя дорйыны журналистъясӧс. Сідз, 1992 вося февраль 4 лунӧ примитӧма «Рыночнӧй йитӧдъяслань вуджигӧн коми национальнӧй печать да массӧвӧй информация средствоясӧс доръян мераяс йылысь» постановление. Сы серти республиканскӧй газетъясса уджалысьяслы окладъяс содтӧма 1,9 пӧв, ӧти номерысь авторскӧй гонорар лэптӧма 230 шайтсянь 700 шайтӧдз. Коми кыв вылын редакционно-издательскӧй уджысь содтӧд мынтыссьӧ 25 процент оклад дорӧ.

Учредительнӧй договорын шуӧма редакция киӧ кольны став сьӧм, мый воӧ спонсоръяссянь. Реклама, юӧръяс йӧзӧдӧмысь да мукӧд сикас коммерческӧй уджысь прибыль (бюджетӧ процентъясысь кындзи) сідзжӧ сетсьӧ редакцияӧс экономическӧя ышӧдан да социальнӧя сӧвмӧдан фондӧ, да сьӧмнас редакция вӧдитчӧ ас кежысь.

Газет лэдзӧмысь став убыткаыс вештыссьӧ республиканскӧй бюджетысь. Таысь кындзи, Россиискӧй Федерацияса президентлӧн 1992 во февраль 26 лунся индӧд серти (№ 80-рп) 1992 вося март 1 лунсянь 1,45 пӧв содӧны окладъяс газет-журналъясса уджалысьяслӧн, кодъяслы мынтысьӧны бюджетысь.

«Коми ССР-лӧн экономикалы да социальнӧй юкӧнлы государствосянь отсалан мераяс йылысь» Россиискӧй Федерацияса правительствоӧн постановлениеӧн тавося апрель 1 лунсянь шуӧма ыджӧдны должностнӧй окладъяс 1,5 пӧв. Ставыс тайӧ отсалас тӧдчымӧн бурмӧдны газетса журналистъяслысь олӧмсӧ.

Коми ССР-са Министръяслӧн Сӧвет вӧчӧ и мукӧдтор, медым социальнӧя дорйыны печатьса уджалысьясӧс.

Абу збыль сійӧ, быттьӧкӧ «Коми му» газетсаяслӧн тӧлысся шӧркодь удждоныс 800 шайт. Талун сійӧ 2—3 пӧв унджык да февральын вӧлі 1.716,6 шайт, татчӧ абу на артыштӧма рекламнӧй уджысь содтӧд сьӧм.

Коми ССР-са Министръяслӧн Сӧвет лыддьӧ, мый газетса уджалысьясӧн йӧзӧдӧм забастовка оз лӧсяв «Коллективнӧй трудӧвӧй венъяс (конфликтъяс) дугӧдан пӧрадок йылысь» 1991 во май 20 лунся законлы. Кыдзи учредитель, Коми ССР-са Министръяслӧн Сӧвет и водзӧ кутас пыдди пуктыны коми национальнӧй печатьлысь интересъяс да вӧчас став позянасӧ, медым тырвыйӧ финансируйтны газет лэдзӧм да материальнӧя бурмӧдны сылӧн сотрудникъяслысь олӧмсӧ.

Коми ССР-ысь Министръяслӧн Сӧветса председательӧс вежысь Ю. Д. УЛЯШЕВ.

РЕДАКЦИЯСЯНЬ. Со татшӧм воча кыв воис миянлы газетлӧн учредительяс пыысь ӧтнясянь — Коми ССР-са Министръяслӧн Сӧветсянь. Кырымалӧма сійӧс Совминса предӧс вежысь Ю. Д. Уляшев. Дӧзмӧма учредительным «Коми муын» петалӧм «Терпенньӧным бырис» гижӧд вылӧ, да учредительяслӧн сӧвет шунс дзоньнас йӧзӧдны тайӧ воча кывсӧ миян газетын. Мі, дерт, пыксьыны эгӧ кутӧй. Сідзи и вӧчам, гижӧдсьыс кыв ог вежӧй. Но ас боксянь [газетлӧн коллектив ӧд учредительяс лыдӧ жӧ пырӧ] кӧсъям мыйсюрӧ стӧчмӧдыштны. Медым лыддьысьысь ставсӧ лючки гӧгӧрвоис. Нӧшта и сы вӧсна, мый Ю. Д. Уляшев аслас гижӧдын кытсюрӧ содтыштalӧма. Дерт, мі, редакцияса уджалысьяс, аттьӧалам учредительӧс коми газет вӧсна тӧждысьӧмсьыс. Абу дивӧ, мый февральсянь республиканскӧй газетъяслысь гонорарсӧ содтісны быд номерысь 700 шайтӧдз [вӧлі 230 шайт], коми да роч кывйӧн вӧдитчӧмысь содтӧд мынтӧны оклад дорӧ (февральсянь жӧ) 25 процент сьӧм. Гашкӧ, тайӧс важӧн нин коліс вӧчны да! Сэсся ӧд коми печать кузя постановлениесӧ примитны ми жӧ, журналистъяс, правительствосӧ ыззьӧдім.

Лыддян Ю. Д. Уляшевлысь воча кывсӧ да быттьӧ ставыс лючки-бур. Зільӧ, дерт, Юрий Дмитриевич коми печать сӧвмӧдӧм вӧсна. Во сайын на воліс миян редакцияӧ да унатор кӧсйысянь, весиг шунс, мый торъя керка козьналас «Коми му» газетлы, оламӧлчанныд пӧ сэтчӧ зэв бура, быдӧнлы местаыс тырмас... .

Мі сысянь век на виччысям кӧсйӧмторсӧ, ӧд чина мортыдлӧн кывлы, кыдз шулясны, куим во эскан. А сёрнитны кӧ миян уджсон йылысь, то пасъям: сы вылӧ оз ков завидьтыны. Уляшев ёрт гижӧ, мый шӧркодь удждоныс «Коми му» газетын 800 шайтысь 2—3 пӧв унджык. Босьтны кӧ дзоньнас удждонсӧ, тайӧ, гашкӧ, и тадзи. Но «Терпенньӧным бырис» гижӧдын ми тӧд вылын кутім редакцияын уджалысьяслысь окладъяссӧ. Найӧ мукӧдлаын серти тӧдчымӧн ичӧтджыкӧсь. Эз ӧд весьшӧрӧ бӧръя кадӧ миян газетысь мунны бокӧ вит морт. Сэсся май 1 лунсянь медся ичӧт пенсиясыс нин лоӧ 800 шайт. Со и артыштлӧй, кыз-ӧ сьӧм чуктӧ коми газетса уджалысьяслы.

Сьӧм содтӧм йылысь кӧ сёрнитны [март 1-ӧд лунсянь 45 процент вылӧ да апрель 1-ӧд лунсянь 50 процент вылӧ], то выль окладъястӧ редакцияса войтыр эз на босьтлыны. Весиг некутшӧм ниӧд на та кузя нин редакторлы, нин бухгалтерлы эз волы. Гашкӧ, мынфиныд сьӧмтӧ оз на и сет да. Бара кутшӧмкӧ помка аддзас. Абутӧм деньгатӧ лыддьӧмыд пӧ пур костысь ва конӧм кодь.

«Коми му» газетса уджалысьяс оз зільны мыйӧнкӧ торъяваны мукӧдысь, оз кӧсйыны пычкыны содтӧд сьӧм да с. в. Мі сӧмын кӧсъям, медым учредительяс збыль вылӧ тӧждысисны коми газет-журналъяс вӧсна, дорйисны сэні уджалысьясӧс ӧнія сьӧкыд кадӧ. Ӧд тупкысясны кӧ коми кыв вылын петысь газет-журналъяс, орӧ и миян духовнӧй олӧмлӧн вужйыс.

„Енвевт“ ичӧт предприятие

Заводитіс лэдзны тьӧсплака «Енвевт» нима ичӧт предприятие, кодлӧн учредительясӧн лоисны «Комилеспром» объединениелӧн техническӧй связь кузя Сыктывкарса линейнӧй управление, «Тиман» кооператив да Усть-Куломскӧй леспромхоз. Базаыс сылӧн Кулӧмдін районса Кебанъёль посёлок сайын, меститчӧма «Комилесстрой» трестлӧн вӧвлӧм ПМК гаражын. Татчӧ сувтӧдӧма пиломатериал вӧчан линия, оборудованиеыс Италияса «Примультини» фирмалӧн. Учредительяс кутӧны йитӧд тайӧ жӧ странаысыс «Стортн», «Боттене» да мукӧд фирмакӧд, кодъяс кутасны могмӧдны мукӧд пӧлӧс оборудованиеӧн. Од «Енвевт» босьтчас сідзжӧ нюжӧдны связь линияяс, лӧсьӧдны кабельнӧй телевиденне, стрӧитны туйяс.

Кебанъёльын МП-лысь овмӧсӧ петкӧдліс мастер А. Л. Спрудэ. Андрей Леонович висьталіс, мый итальянскӧй оборудование вылын смена чӧжӧн позьӧ лэдзны 40 кубометр тьӧс-плака. Но тайӧдз воӧдчыны оз вермыны, сы вӧсна мый Усть-Куломскӧй леспромхоз сетӧ посни вӧр. Пилорама пырыс позьӧ лэдзны метрӧн-джынйӧн кызта кер, а вайӧны дас пӧв вӧсниджыкӧс.

Медым вӧчны уджык продукция, корсьӧны йӧзӧс мӧд сменаӧ. Стӧчджык вӧлі, шунм кӧ — бӧрйӧны. Луи коллялысьяслы тані местаыс абу. Дисциплина, кыдз шуласны, военнӧй. Первойысь кӧ казяласны шома юрӧн — удждоныд пӧшти нинӧм оз во, а мӧдысь кӧ — кӧлуйтӧ чукӧрт да и аддзысьлытӧдз. Оз жалитны, тэ кӧть Левша моз пытшӧс подколавны кужан. Неважӧн на лоис пӧщайтчыны медся колана специалисткӧд — вӧр пилитысь операторкӧд. Быть. Вӧля кӧ сетан — мукӧдыс сідзи жӧ вӧчасны. Онія кадӧ юӧмнад бур удж вылӧ нинӧм надейтчыны. Тайӧ вӧлі позяна сӧмын «сӧвмӧм социализм» дырйи.

Корсьӧны кызвыннас семьятӧм йӧзӧс, кодъяс вермӧны уджавны ӧтиырйӧ 12 час да овны производственнӧй цехлӧн бытӧвӧй жыръясын, абу на бур условиеясын.

— Кор ладмас уджыс да стрӧитам ассьыным коттеджъяс, сэк кутам примитны и семьяа войтырӧс, — шуӧ А. Л. Спрудэ.

Кебанъёль сайын лоӧ асланыс ичӧтик посёлок. Сы улӧ сиктсӧветлӧн администрация кӧсйӧ торйӧдны 16 гектар. Местаыс зэв газа, пожӧма тіллыын. Колӧ шуны, мый сиктсӧветлӧн администрациялы «Енвевт» талун нин сетӧ отсӧг — дон босьттӧг лишӧдӧ пиломатериал.

Талун сійӧс лэдзӧм — тайӧ сӧмын заводитӧм. Водзӧ вылӧ производствоыс тӧдчымӧн паськалас. Сувтӧдасны тьӧс-плака косьтан оборудование, кодӧс вайисны Финляндияысь. Сійӧ места вылын нин. Продукцияыс лоӧ тӧдчымӧн бурджык, позяс вузавны ыджыдджыкдонысь. Финляндпяысь жӧ ваясны ангар, кытчӧ сувтӧдасны вӧр обработайтан станокъяс да восьтасны пу кӧлуй да мебель вӧчан цех. Пиломатериалсӧ нёльнан боксяньыс стружитысь станок вайисны Германияысь. Медым эз шыбитчы дзик нинӧм, вӧр колясысь босьтчасны вӧчны чаг, коді инасіс пу плита вӧчӧм вылӧ.

Медыджыд тӧждыс — сырьё судзӧдӧм. Кыдзи вӧлі насйӧма нин, керйыс вӧсни да этша. Отсӧг сетасны Финляндияса вӧр лэдзысьяс. Найӧ кутасны могмӧдны «Енвевтӧс» оз сӧмын вӧрӧн, но и садитны пӧрӧдчӧм нин делянкаясӧ том вӧр, кыдзи тайӧс зэв бура вӧчӧны гортас. Мӧд ногӧн кӧ, петкӧдласны вӧрын уджалан выль технология. Дерт, локтасны асланыс техникаӧн. Вӧр лэдзысьяслӧн бригадаын лоӧны сідзжӧ сӧмын финнъяс.

Кыдзи висьталіс мастер, 15 процент дась продукция кутас кольны мияи республикаӧ, а мукӧдсӧ позьӧ инавны кытчӧ да кодлы окота. Тайӧс вынсьӧдӧма Коми ССР-са Министръяс Сӧветын. Мӧд делӧ — вӧр коляс. Кебанъёльсаяслы да кулӧмдінсаяслы «Енвевт» талун нин вузалӧ гӧрбыль. Нес вылӧ шогмана ӧти кубометр гӧрбыль сулалӧ 20 шайт, а делӧвӧй гӧрбыль — 350 шайт. Предприятие вӧзйӧ мукӧд услуга: вермӧ пилитны вайӧм кер, чинтавны сійӧс кутшӧм колӧ кузьтаӧн, нуны места вылӧдз. Кӧсйысьӧ вӧчны ставсӧ бура. Шыӧдчыны позьӧ кыдзи предприятиелы, сідзи и быд мортлы. «Енвевт» окотапырысь ньӧбас и гӧгрӧс вӧр, эм кӧ сійӧ кодлӧнкӧ лишнӧй.

Быд мортлы лунся уджысь ӧні ки вылас воӧ шӧркодя 130 шайт. Кор кутасны лэдзны косьтӧм да стружитӧм нин пиломатериал, дерт, удждон тӧдчымӧн содас, продукция инапан дон содӧм тшӧт весьтӧ. «Енвевтлӧн» тьӧс-плака доныс лоӧ биржаын кодь.

Водзмӧстчысь да кужысь кияса войтырлы ковмис сӧмын нёль тӧлысь (оборудование босьтчисны сувтӧдны кольӧм вося ноябрын), медым кутіс петны продукция. Буретш «Енвевт» сяма ичӧт предприятиеяс отсӧгӧн Кулӧмдін районлы позяс решитны проблема, мед гӧгрӧс вӧр нуӧм пыдди позис мӧдӧдны дась продукция. Таысь воас ыджыдджык прибыль, медым район ӧдйӧджык сӧвмис. Сӧмын места вылын вӧрысь пиломатериал да дась продукция вӧчӧмӧн позяс дугӧдны юяс кузя молльӧн кылӧдчӧм, мый тшӧктӧны вӧчны талун районын олысь войтыр. И колӧ, дерт, отсыштны тшӧтш татшӧм предприятиеясыслы. И оз сӧмын районлӧн вынӧн, но и мед йӧзыс эз шуасьны: со пӧ локтісны да грабитӧны мияпӧс — йӧйясӧс. Олӧмыс ӧні корӧ делӧ, зіль удж, а оз больгӧм.

В. ГРИГОРЬЕВ.
Усть-Куломскӧй р.

И. КАЛИСТРАТОВЛ Ӧ Н снимок вылын: «Енвевт» ичӧт предприятиеысь автопогрузчикса машинист А. В. Попов.

СИКТТӦ ТАЛЯЛІМ НИН

Со нин 70 сайӧ во мияпӧс пыр кытчӧкӧ шыбӧлитӧ. Босьтам кӧть сійӧ жӧ сикт-грездсӧ. Крестьянин тшӧт весьтӧ тшӧгисны да пӧльтчисны каръяс. Ӧнӧдз тадзи. Кодлыкӧ тайӧ ёна кивыв. Войдӧр вӧлі номенклатуралы. Но и ӧні тайӧ йӧзыс власть бердынӧс. И бара коньӧр сикт колис ӧтнасӧн. Чинӧ скӧт, вӧрсялӧ-нюрсялӧ му-видз. А уджалысьыс эз коль. Водзӧ сиктыд бырӧ. Кулаласны пенсионеръясыд, да бӧръя пачьясыс кӧдзаласны. А ми крестьянинӧс дорйӧмловзьӧдӧм пыдди тшӧгӧдам карӧс, овмӧдам став воӧм йӧзсӧ, весиг коді нэмсӧ эз петавлы дзескыдінысь.

Видзӧдлӧй талунъя Сыктывкар вылӧ. Мыйӧ сійӧ пӧрис? Коді гусясьны да ньӧбны-вузасьны кужӧ, сійӧ и озыр. Чиганъясыд кындзи и мукӧд войтыр мыччысисны. Яндзим тӧдӧмыд вунны кутіс. Сэсся карӧ локтӧны кузь шайт бӧрся нэмсӧ вӧтлысьысь йӧз. Пенсия вылӧ петісны да оз тай мунны асланыс няня Украинаӧ, шондіа Грузияӧ, озыр Прибалтикаӧ, а мырдӧн сюйсьӧны татчӧ. Дивуйтчам ещӧ, мыйла сэтшӧм уна паськыд да лёк вомаыс магазинъясын. Быд ногыс матькӧны ельцинъяс, худяевъяс вылӧ, ошкӧны, ен туйӧ қыпӧдӧны Сталинӧс, номенклатураӧс. А коді нӧ, эз кӧ найӧ, вайӧдіс татшӧм олӧмӧдзыс. Первой кулакалісны крестьянинӧс, лыйлісны, талялісны. А кор налысь нинӧм нин лоис босьтнысӧ, уськӧдчисны республикалӧн озырлунъяс вылӧ. Примерысла ылӧдз оз и ков мунны. Табак кӧшельысь вузалісны Удораса парманымӧс. Тадзи быдлаын. А сы йылысь, мый коляс челядь-внукъяслы, некод талун оз майшась.

Москваын, Ленинградын, Киевын, мукӧд гырысь карын важӧн нин оз овмӧдавны бокысь воӧм пенсионеръясӧс, пукавлӧмаясӧс да с. в. А Сыктывкарын позьӧ. Тадзнад регыд пенсионеръяслӧн карӧ и пӧртам сійӧс. А ӧд найӧс ставсӧ колӧ кӧмӧдны-пасьтӧдны, вердны-юктавны. Весиг сэки, ельцинъяс, спиридоновъяс, худяевъяс кӧ вӧліны озырысьозырӧсь, сюсьысь-сюсьӧс, кужысьысь-кужысьӧсь, эз эськӧ вермыны могмӧдны ставнысӧ. Рытыввын ошкысьяс да сэтысь милӧстыня виччысьысьяс вылӧ надеяыд оз вермылоны. А ассьыным вердысь-юкталысьсӧ мыйӧдз вайӧдім, быдӧн тӧдӧ. Пола, мый крестьяниныд ӧнія политиканад оз нин вермы сувтны кок йылас. Ковтӧм заводъяс, бамъяс, тшӧгӧм каръяс пыдди колӧ, удитам на кӧ, бергӧдчыны да кыдз позьӧ ӧдйӧджык отсавны Вердысь-юкталысьнымлы, Кӧмӧдысьпасьтӧдысьнымлы. Мӧд ногыс и аслыным пом воас. И эзв регыд. Каръясыд асьныс киссясны, войнаыд оз ков.

А. РАЗМЫСЛОВ.

СУВТАС-Ӧ ЗЕЛЕНЕЧСА ФАБРИКА?

Курӧг видзан фабрикаяс пыр вӧліны рентабельнӧй предприятиеясӧн. Видз-му овмӧсын босьтлісны медся уна прибыль. Пыр вӧліны деньгаӧсь. Эз тӧдлыны тужа-нужа. На лыдын и Зеленечса бройлернӧй фабрика.

Сідз шуяна рынок вылӧ вуджан кад крепыда кучкис и на кузя. Кӧрым, а сідзжӧ оборудование вылӧ 10—20 либӧ весиг уджык пӧв кыптӧсны донъяс. Ог эскы налы, кодъяс лӧсьӧдісны татшӧм донъяссӧ. Тыдалӧ, экономистъяс босьтісны найӧс енэжсьыс, горшасьӧны-вӧтлысьӧны нажӧвиттӧм сьӧм бӧрся.

Ещӧ ёнджыка донъяс кучкисны ньӧбасьысьлӧн зеп кузя. Сыктывкарсаяс, чайта, бура помнитӧны сійӧ кадсӧ, кор Зеленечса килограмм бройлер магазинын сулаліс 2 шайт 80 кӧпейка. А кор сійӧ жӧ килограмм вылас донъяс чеччыштісны 25 шайтӧдз. унаӧн кутісны шуасьны: «Кыш! Бӧр котӧртӧй асланыд фабрикаыд! Вывті тай допа юрныд!»

Но, вӧлӧмкӧ, ставыс на водзын. Недыр мысти кутісны вузавны нин 43 шайтысь, сэсся 39 шайтысь. Тулысъявывсӧ, мыйӧн кутіс шондӧдны, некӧн яйсӧ лоп видзны, неуна донсӧ лэдзыштісны. Вузалӧны 27 шайтысь. Рынок дырйи, гашкӧ, сідзи и колӧ: мед вежласисны донъяс.

А кыдзи овсьӧ-вывсьӧ ӧнія донъяс дырйи аслыныс фабрикаса уджалысьяслы? Панындаси Лидия Артуровна Мезуленкокӧд да Антонина Евгеньевна Осиповакӧд. Первойыс коммерческӧй удк кузя директорӧс вежысь пыдди, мӧдыс — экономист. Кыкнанныс том аньяс на. Но бура тӧдӧны ассьыныс делӧсӧ. Кыдзи колӧ вӧлі и виччысьны, сёрни панснс продукциялӧн себестоимость да предприятиелӧн рентабельность йылысь, а сідзжӧ кодлы да кыдзи водзӧ инавны яйсӧ.

Медводз некымын кыв фабрика йывсьыс. Ӧні тані 730 морт. Коллективыс крепыд, дружнӧй. Яй мунӧ республикаса 57 карӧ, районӧ да тӧргуйтысь организацияӧ.

Сӧмын воыс заводитчис эз ёна бура, планыс чеччалӧ. Сідз, январын шулӧма сдайтны-мӧдӧдны 589 тонна яй. Вермисны сӧмын 414 тонна. Февральын, мӧдарӧ, сдайтісны 613 тонна, либӧ заданиеысь вывті 107 тоннаӧн уджык.

А весьыда кӧ шуны, коллективлы эм мый йылысь талун крепыда думыштчывны. Вывті донсялісь продукция. Килограмм яйыс, лыддьыны кӧ став рӧскодъяссӧ, ӧні сувтӧ 57 шайт. Босьтны кӧ тӧд вылӧ, мый инавсьӧ кык пӧв на донтӧгджык, предприятие дзикӧдз вӧйӧ уджйӧзӧ. Ӧнӧдз оз тӧдны на, коді босьтчас отсавны.

Казьтыштім, конйӧдлӧ комбикорм. Водзті, донъяс лэптытӧдз кӧ, тоннаыс сулалісь 300 шайт, ӧні 8 тысяча. Сэки кӧ комбикорм вылӧ тӧлысьнас фабрика видзлӧма 760 тысяча шайт, талун сувтӧ нин 5 миллион. Этша тайӧ, оз ас кадӧ ещӧ могмӧдны. Кор сійӧ эм, а кор курӧгъясӧс лоӧ видзны тшыг нисьӧ пӧт. Артмылӧ весиг сідзи: бройлер шӧркодя быдмӧ 54 луи. А ковмывлӧ дырджык видзны.

Вайӧдісны и татшӧм лыдпас. Быд курӧг вылӧ видзсьӧ 5 килограмм комбикорм. Килограммыс жӧ сувтӧ 8 шайт. Мӧд ногӧн кӧ, ӧтисӧ быдтӧм вылас сӧмын кӧрымыс колӧ 40 шайт дон.

Кыдзи водзӧ овны фабрикалы, лоӧ думайтны ӧнісянь. Мӧвпалӧны, мый апрель-майсӧ курӧгъясӧс ещӧ кутасны быдтыны на. Июнь-ильсӧ дугдыласны. Но, сідзкӧ, 30 процент гӧгӧр йӧзыслы лоӧ нинӧм вӧчны. А мортлы быд лун мыйкӧ вылӧ колӧ сёйны. Со и думайт-мӧвпав коллективлы, мый водзӧ вӧчны. Тупкыны татшӧм фабрикасӧ? Тайӧ эськӧ лоис ыджыд ӧшыбкаӧн.

Колӧ кӧть нин фабрикаыс ас овмӧсъясӧс тшӧтш курӧгнянӧн могмӧдӧм вӧсна. Кольӧм лунъясӧ, кор сэтчӧ волі, сулалісь ыджыдсьысьыджыд ӧчередь. Быдӧн кӧсйис ньӧбны. Машинаяс жӧ водзӧ локтісны и локтісны ӧта-мӧд бӧрся.

Л. КОКОРИН.

МЕ, ВӦЛӦМКӦ, БОКӦВӦЙ

Чужлі-быдмылі дзор коми пармалӧн пыді пельӧсын, кӧні, позьӧ шуны, помасьліс мир туйыс да заводитчыліс вӧр-валӧн да зверь-пӧткалӧн царство. Коми мортыд став олӧмнас йитчӧма пармакӧд, вужъясьӧма сэтчӧ да быттьӧ весиг вир сӧнъяснас гартчӧма сыкӧд. Казьтыла, кыдзи челядь дырйи ветлӧдлі тшаквотӧсла, батьясӧн, пӧльясӧн на лӧсьӧдӧм чӧс туй вылын кыйлі пӧтка, газа паркӧд моз долыд мӧвпъясӧн восьлавлі еджыд ялаа ягті.

Страк вӧлі босьтлӧ, кор парма сотчигӧн весиг сиктӧдз воліс тшӧкйӧдлан тшыныс, а биыс гӧнечӧн мунліс да сэтшӧма паськавліс, мый ю вомӧн вуджліс мӧдар берегас. Сэки миян батьяс и пӧльяс мунлісны кусӧдчыны, ветлывлісны войколӧн да эз узьлыны мукӧддырйи сутки-ясӧн. Техникаыд эз вӧв, кусӧдчывлісны ки помысь, зыр да чер отсӧгӧн, дугдывтӧг лун и вой, кытчӧдз биыс эз куслы либӧ чорыда эз зэрмыв. Таысь ӧтдор, пӧльясӧс да батьясӧс корлывлісны и сук расъяс керавны, мед быдмыны пуясыслы лоб вӧляджык да унджык веськалас шонді югӧрыс. Коми войтырлы ёна сюрліс мудзыс быдсяма лёкторсьыс парма видзигӧн. Позьӧ шуны, татчӧс вӧрыс быдмис налӧн дӧзьӧр улын. Пӧльяс, батьяс парма видзӧмнас тӧждысьлісны и асланыс ныв-пиян да пӧльӧн шуысьлс вӧсна.

Вонс кад, кор пармалысь нэмӧвӧйся чӧв-лӧньсӧ торкисны локтӧм йӧз, жургыськлёнӧдчысь механизмъяс. Артмӧм тылаясын кыптісны посёлокъяс, кытчӧ овмӧдчисны быдсяма кывъя йӧз да ӧтырышъя кытчӧкӧ новлісны вӧрсӧ. Сэк жӧ сиктса олысьяслы тшӧкыда ковмыліс майшасьны весиг пес вӧсна.

Верстьӧ мортӧн нин и меным стрӧитчӧм вылӧ ковмис вӧрыд. Муні сёрнитчыны та кузя лесопунктса контораӧ. Начальник дорын буретш вӧліны посёлокса кык морт, татшӧм жӧ могӧн татчӧ пырӧмаысь. Отиыс куим во сайын локтӧм украинец, мӧдыс — сезонник, молдаванин. Вӧр жӧ выписывайтӧны, гажаысь, вашъялӧны. Налы материалыд керка вылад донтӧг сюрӧма да.

Коркӧ и менам ӧчередь вонс. Ачыс начальникыс роч, лесопунктӧн веськӧдлӧ, рочасьны кӧ, «без году неделя» на.

— Кутшӧм могӧн?— юаліс сійӧ да синнас кок увсянь юрӧдз тшапа мерайтіс менӧ.

— Вӧр жӧ кора.

— Вӧр? Ог тӧд, ог тӧд... Тэ ӧд боковӧй, а татшӧмъ

ЧУЖАН МУӦЙ, КОМИӦЙ

ясыдлы ни ӧдвакӧ вермам сетны. Миянӧс дзескӧдісны жӧ, быд ветлысь-муныс,ьлы оз позь сетны. Да и зеп серти-ӧ тіялы? Вӧрыд ӧд ӧні дона.

Татчӧ ме чуймі. Кыдзи боковӧй? Ачым ӧд коми морт, 20 во нин уджала посёлокын, велӧда вӧр лэдзысьяслысь челядьсӧ...

Сэки начальник кыскӧ пызан йӧрсьыс папка, мыччӧ сэтысь кабала да сюйӧ меным ныр улӧ тӧдмасьӧм могысь. Гижӧд-инструкциясьыс тыдовтчис, мый начальникыд прав.

— Ставыс закон серти,— кыв корталіс-тӧдчӧдіс сійӧ да кинас шеныштіс: нинӧм нӧ тэкӧд водзӧ сёрнитны.

Да, коми пармаын, кӧні чужлі да быдмі, кодӧс быдтӧм-паськӧдӧм могысь медыджыд уджыс вичмис пӧльяслы да батьяслы, ме лоі боковӧй мортӧн...

Кӧзяинъяснас вӧр вылас лонсны кыскӧ локтӧм «веськӧдлысь» йӧз. А ми, комияс, — аборигенъяс, мӧд сорта йӧз, кодъясӧс вӧр лэдзанінас позьӧ уджӧдны сӧмын медалӧмӧн. Ог шензьы, мый странаын ӧні уналаын мунӧ тыш. Та выйӧдз, стӧчджыка кӧ, нинӧмӧдз воӧм вӧсна, кӧть ачым сюртча тышас, Сэтшӧма дӧзмывлан корсюрӧ, кор аслад чужан муад тэ выльи тадзи ыджыдалӧны кыськӧ локтӧм йӧз. И ставныслӧн налӧн эм документ, коді сетӧ налы тадзикӧн тешитчӧм да ыджыдалӧм вылӧ вӧлясӧ, ставыс пӧ тайӧ «закон серти».

Абу виччысьтӧм и сійӧ, мый ӧні унаӧн (кыдзи Татарстан, Осетия да мукӧд) зільӧны роч муысь мынтӧдчыны-ӧтдортчыны. И оз весьшӧрӧ: «ыджыдджык вок» борд улын ми югыд олӧмсӧ эг и тӧдлӧй, а водзӧ вылӧ сы вылӧ надеяыс дзикӧдз воши талунъя корысялӧмӧн. Да и ичӧт лыда народъяслӧн, налӧн чужан муыслӧн политическӧя да экономическӧя сӧвмӧмыс Россияса юралысьяслы эз ков. Мӧдарӧ, найӧс быд ногыс дзескӧдӧмыс вӧлі бурджык сы вӧсна, мый сійӧ сетліс донтӧм уджалан вын да быдсяма сырьё.

Ми, комияс, ас му вылӧ видзӧдам, медводз, кыдзи чужан му вылӧ, та понда тӧждысям сылӧн дзоньвидзалун вӧсна. Локтӧм йӧзыдлы жӧ Коми муыд — абу рӧдина, а сэтшӧм райкӧй пельӧс, кӧні позьӧ озырмӧдчыны. А миян правительство да Верховнӧй Сӧвет оз зэв тӧждысьны уджалысь морт вӧсна, а ёнджыка, тыдалӧ, висьӧны тайӧ локтӧм «веськӧдлысь» йӧз вӧсна, кодъяс лӧсьӧдісны быдсяма ассоциацияс, акционернӧй обществояс, биржаяс да с. в. Коми мулы эм-ӧ пӧльзаыс наысь, некод оз и тӧд. Гӧгӧр тай киссьыны кутіс, ставыс быри. Кольӧ ӧти гӧльлун. Гашкӧ, таын налӧн пайыс? И окота юавны: дыр-ӧ кутас кыссьыны ыджыдалӧмыс кыскӧ локтӧм «веськӧдлысьяслӧн» да «юралысьяслӧн».

Л. ИГНАТОВ,
коми морт.

Ягкӧдж,
Усть-Куломскӧй р.

Кырымалӧма федеративнӧй договор, мый йылысь сёрнитім кык во. Республикаяс лоасны областьясӧн, а оз мӧдарӧ, кыдзи кодсюрӧ чайтӧ. Областьыд область и эм, а республикаыд сійӧ государство нин. Россияса веськӧдлысьяс зільӧны, медым оз кӧ удайтчы бырӧдны республикаяслысь статус Российскӧй Федерация пытшкын, кӧть кыдзкӧ налысь государственностьсӧ вочасӧн «вуштыны». Оз кӧ удайтчы восьсӧн бырӧдны вӧвлӧм автономияслысь асшӧрлунсӧ, видласны федеративнӧй договор отсӧгӧн нуӧдны республикаяслысь правояс мырддян политика. Большевистскӧй, сӧветскӧй империя — РСФСР-лӧн коляс вылын быдмӧ ыджыд да вына Россия.

ЛОӦ ӦД СЁР

Чайта, договорас абу со мый. Российскӧй Федерациясь петан право йылысь. Кӧть эськӧ, веськыда кӧ шуны, кыдз позьӧ петны, эг кӧ пыралӧй. Ас кӧсйӧмӧн. Сідзкӧ, колӧ став республикаыслы ӧтвылысь лӧсьӧдны Федерациясь петан механизм. Мӧд ногӧн, нинӧм сёрнитны договор вылын подулалӧм йитӧдъяс йылысь. Кад воаа да, тюрьмасьыд вӧля вылӧ лэдзӧны, но ог гӧгӧрво, кутшӧм мыжысь народъяслы оз позь петны народъяслӧн Россияса тюрьмаысь.

Документас уна висьталӧма федеративнӧй центрлӧн ыджыд позянлунъяс йылысь, сетӧма сылы юридическӧй подув дзескӧдны и сідз нин этша правоа республикаясӧс. Пример вылӧ, 1 статья («а» да «б» пунктъяс) серти центр вермас вежлавны Конституция, федеративнӧй тэчаснот кыдз кӧсъяс. Кӧть сэсся бырӧдасны республикаястӧ да юкасны налысь мусӧ Архангельскӧй да Вологодскӧй губернияс костын.

А со пункт, коді Российскӧй Федерациялӧн ортсыса политика, мир да война йылысь. Россия кӧ кутас воюйтны Турциякӧд (мед эськӧ Ен таысь видзас), сэк код дор лоасны, шуам, Татарстан да Дагестан. Колӧ-ӧ финно-угор йӧзлы сувтны Россия дор, сувтас кӧ бӧръяыс Финляндиялы паныд.

Собственность, бюджет, налог перъян политика — центральнӧй власть киын сідз жӧ, кыдз и суд, прокуратура, уголовнӧй, уголовно-процессуальнӧй законодательство. Кутшӧм нӧ тайӧ федерализация! Пример вылӧ, США-ын став тайӧ вопроссӧ сетӧма штатъяслы, либӧ ӧтув найӧс решайтӧны.

Зэв ёна «кажитчис» квайтӧд статьяысь медводдза пунктыс. Федеральнӧй органъяс пӧ оз вермыны йӧзӧдны актъяс, кодъяс нимӧны республикаяслы. Оз вермыны! Ӧні ӧд йӧзӧдӧны, и нинӧм лёкыс эз ло. Бурджык нин вӧлі гижны, мый «йӧзӧдӧм актъясыслӧн абу юридическӧй выныс», а йӧзӧдысьясыс мед на вӧсна кыв кутісны.

Квайтӧд статьялӧн мӧд пунктын гижӧма: став зык-венсӧ решайтӧ Российскӧй Федерацияса Конституционнӧй суд. Оз ков лоны ёна вежӧраін, медым казявны, кодӧс сійӧ дорйӧ. Сӧмын казьтыштам Татарстанын референдумсӧ — сійӧс шуисны эз законнӧйӧн. Тыдалӧ, казьтыштӧм судыс пыдди пунктіс сӧмын сійӧс, мый сылы эськӧ лӧсялліс. Судса дзик ӧти член, Аметметов, международнӧй право вылӧ мыджсьӧмӧн, коді сетӧ нацияслы аслыныс бӧрйыны сӧвман туй, юксьыны али торйӧдчыны, шуис референдумсӧ законнӧйӧн.

Дженьыда кӧ, артмис 1922 воын Союзнӧй договор кырымалӧм моз, но ӧніяыс сыысь лёкджык на, центрсянь ёнджыка ыджыдалӧм вылӧ сійӧ кыскӧ. Кад кольӧм мысти казялам тайӧс. Но лоб сёр.

В. САЖИН.

Сыктывкар.

ПОЗЬӦ-Ӧ ДОРЙЫНЫ ТАЙӦ ВЛАСТЬСӦ?

Он гӧгӧрво, код вылӧ арталӧма российскӧй законъяссӧ? Кодлы найӧ кивыв? Предпринимательяслы, трудӧвӧй коллективъяслы, предприятиелсса директоръяслы, народлы? Он казяв. РСФСР-са депутатъяслӧн витӧд съезд вылын вӧлі примитӧма постановление, кӧні шуӧма дугӧдлыны экономическӧй реформа кузя Верховнӧй Сӧветлысь уджсӧ, и сетны сійӧс вӧчны президент Б. Ельцинлы. Сэки жӧ, дерт, вӧлі казьтыштӧма, мед президент эз тэрмась указъяс йӧзӧдӧмнас, а первой сетліс видлавны РСФСР-са Верховнӧй Сӧветлы. Но Б. Ельцин тэрмасьӧмӧн йӧзӧдіс экономическӧй тӧдчанлуна 15 указ. Парламентӧд сёрнитчытӧг. И артмис сідз, мый тайӧ указъяс вӧснаыс ӧні колӧ вежны джын законсӧ. Мӧд ногӧн кӧ, указъясыс оз лӧсявны законъясыслы. Дай ачыс Верховнӧй Сӧветыс вынсьӧдалӧ ӧта-мӧдыслы лӧсявтӧм законъяс. Тӧдмасян да дивӧ босьтӧ. Шуам, собственность йылысь РСФСР-са закон серти предприятиелӧн эмбурыс лоӧ сы киын, кодлӧн капиталыс — торъя морт либӧ государство, а вермӧ лӧны и предприятие ачыс. Со и артмӧ, мый мӧд статья серти предприятиесӧ приватизируйтӧ государство, а 14 статья серти предприятиесӧ приватизируйтны вермӧ ачыс предприятиеыс. Либӧ, шуам, промышленнӧй предприятиеса администрация вермӧ ӧтувтчыны концернӧ, ассоциацияӧ, позьӧ лӧсьӧдны и акционернӧй общество. Тадзи собственность йылысь закон серти. Но дзик мӧд ногӧн гижӧма предпринимательство йылысь законын. Код сертыс уджавны? Тыдалӧ, сідз мӧдас вӧчсьыны, кыдзи бурджык номенклатуралы.

Мый вӧчны, кор государственнӧй да муниципальнӧй предприятиеяс приватизируйтӧм йылысь закон, кодӧс выньсьӧдӧма Россияса госимуществолӧн документ чукӧрӧн, сідзкӧ он гӧгӧрво. Шуам, предприятие кӧ мӧдас уджавны собственность йылысь РСФСР-са законлӧн 14 статья серти да ачыс асьсӧ приватизируйтас, то сэки лоӧ торкӧма предприятиеяс да предпринимательскӧй уджкуя законыс коймӧд статьясӧ.

Со мый вӧсна унаӧс шензьӧдіс Р. И. Хасбулатовлӧн интервью, кодӧс сійӧ сетіс «Известия Татарстана» газетса корреспондентлы. Юралысь дӧзмӧмпырыс юасьӧ, а мыйла пӧ ті лӧсьӧдаланныд собственность да приватизация йылысь ассьныд законъяс, кор найӧ эмӧсь нин? Мыйла пӧ ті лыддянныд асьныт ыджыдсьыс-ыджыд теоретикъясӧн?!

Он гӧгӧрво, мыйӧн ышнясьӧ Руслан Хасбулатов. Гашкӧ, сылы оз кажитчы вӧвлӧм автономнӧй республикаяслӧн зільӧмыс, медым дугӧдны хищник-предпринимательяслысь йӧз озырлун вылын ыджыдалӧмсӧ, код вылӧ тойлӧны и дзугӧм российскӧй законъяс.

Медся йӧйясыс, буди, и чайтӧны ӧні, мый августса путч бӧрын власть дорӧ вонс демократическӧй правительство. Ӧти-кӧ, миян ӧні властъыс президент киын, а абу парламента республикалӧн. Да нӧшта президентлы сетӧма вывті ыджыд власть. Тайӧ нин висьталӧ авторитарнӧй веськӧдлӧм йылысь. Б. Ельцинлӧн указъясысь тшӧкыда казялан буретш тайӧс. Мӧд-кӧ, демократическӧйӧн лыддьыссьӧ сэтшӧм правительство, коді кыв кутӧ народ водзын и уджалӧ сылысь кӧсйӧмъяссӧ тӧд вылӧ босьтӧмӧн. А эм-ӧ татшӧм туйвизьыс российскӧй правительстволӧн? Абу кӧ, правительство оз вермы лоны демократическӧйӧн.

Государствоӧн веськӧдлан аппарат кӧ власть дорӧ воӧм бӧрын оз зільлӧсьӧдны обществосӧ демократизируйтан туйвизь, то регыд торъялӧ народсьыс, мӧдӧ ыджыдавны сы вылын, асьсӧ дорйӧм могысь мыджсьӧ армия, милиция, суд вылӧ. Та дырйи медалӧ найӧс унджык мынтысьӧмӧн да с. в. История петкӧдлӧ, мый властьлӧн веськодьлун вӧсна буржуазия векджык зільӧ лӧсьӧдны фашистскӧй либӧ мӧд нога диктатура. Раб, коді лоӧ рабовладелецӧн, оз вермы вежсьыны ачыс. Сы вӧсна, мый мӧдӧ вӧчны сідзи жӧ, кыдзи сылӧн вӧвлӧм кӧзяиныс — лӧсьӧдны унджык кывзысьысь рабӧс.

Позьӧ-ӧ лыддьыны демократъясӧн найӧс, кодъяс ӧтвыштчӧны народысь, корӧны индавны президентлы отсасьысьясӧс народлысь юасьӧтӧг, сыӧн бӧрйытӧг? Тоталитарнӧй общество дор сулалысьяс государствоӧс век донъялӧны мортысь вылӧджык. Оз лыддьысьны сылӧн корӧмъясӧн, кӧсйӧмъясӧн, правоясӧн. Збыль-ӧ демократъяс либерально-демократическӧй партияысь Жириновскій, демократическӧй партияысь Травкин, христианско-демократическӧй партияысь Акаючис, конституционнӧй демократъяслӧн партияысь Астафьев? Ме ногӧн, абу. Кыдзи абу демократъяс ни Р. Хасбулатов, ни А. Руцкой, ни РСФСР-са власть органъясысь мукӧд войтыр, кодъяс важ моз ыджыдалӧны ми вылын да зільӧны вузавны миянӧс Рытыввывлы.

Вӧвлӧм автономияслӧн ас юрӧн олӧмлань сиӧмыс гӧгӧрвоана, и вӧчьӧ бур вылӧ. А ӧні я российскӧй правительство, менам чайтӧм серти, вермӧ сӧмын пӧрйӧдлыны да кисьтыны олӧмсӧ. Та вӧсна и ог[illegible] сулав «Демроссияса» ӧткымын йӧз дор, кодъяс чуксалӧны ошкыны да дорйыны российскӧй правительстволысь реформаяссӧ. Кыдзи позьӧ дорйыны законъяс, кодъяс вензьӧны ӧта-мӧдыскӧд. Да нӧшта нинӧм бурсӧ оз вайны йӧзлы.

В. ПЫСТИН,
историк, коми народӧс сӧвмӧдан комитетса член.

„Мöд туй абу“

Президент Б. Ельцин неважöн индіс Российскöй Федерацияса Верховнöй Сöветö правительстволöн представительöн экономическöй наукаясса доктор Евгений ЯСИНӦС.

Евгений Григорьевич кӧкъямысдасöд воясö на сулаліс рыночнöй экономика дор, отсаліс дасьтыны «500 лун» программа. Тайöс тöд вылын кутöмöн, сійöс индöмыс мнянлы кажитчис бур пасöн. Но век жö окота вöлі тöдны, мыйла кӧсйысис сувтны мӧлӧт да наковальня костӧ! Кутшöм удж сійö öні вӧчӧ!

— Веськыда шуа: стöча абу на индöма, мый меным вöчны. Кутшöм делöö кутчысьны — тшöктас олöмыс, парламент да правительство костын йитöдыс. Декабрын локті граница сайысь. Тöдмаси мнян правительстволöн делöясöн...

— Ме чайта, сэні уна тіян быдтасыд?

— Збыль вылас öти — Владимир Машиц. Но кодсюрö кывзісны менсьым лекцияяс, аддзысьлім семинаръяс вылын. Ог лысьт висьтавны, мый найö менам быдтасъяс, кӧть асныс и тадз чайтöны...

— Эз вöв окота мунны парламентад?

— Эз ёна. Ог куж велöдны кодöскö гöгöрвоны правительствоöс... Но кадыс сэтшöм. Он бöрйы, мый кажитчö да оз. Отсасьны кö кӧсйысин — отсав. Кӧть ог лысьт шуны, мый бура артмö. Первойсö менö официальнöя эз примитны — пропуск эз вöв, жыр... Татшöм посни помкаыс вöлі зэв уна. Сэсся, кор пресса пыр официальнöя тöдмöдісны, ставыс ас местаас пуксис. Да, тайö менам общественнöй удж, сыысь сьöм ог босьт. Удждон мыntöны тані — промышленникъяслöн да предпринимательяслöн союзын кыдзи экспертнöй институтса директорлы.

Нинöм гöгöрвотöмсö уджысь ог аддзы, бур решеннёдз воны позьö, зільны кö öтвылысь. Тыдалö, правительствоса членъяслöн томлуныс, лэчыд кывйыс оз век лэдз öти кывйö воны налы парламентköд.

— А кыдз ті уджаланныд — локтанныд налöн заседание вылö да тöдмöдайныд правительстволöн решеніеöн?

— Ог, парламентлöн заседание вылын ме ог сёрнит. Депутатъяс сэн кывзöны министръясöс, правительствоса юралысьöс, сыдысь вежсьяссö. А комитетъясын, комиссияясын, фракцияясын уджала. Депутатъяс сувтöдны вопросъяс. Ме юöрта на йылысь правительстволы. Кор правительство торкö кутшöмкö закон да тайö оз кажитчы Верховнöй Сöветлы, ме бара жö висьтала правительстволы, старайтча вӧчны сідз, медым гöгöрвотöмлуныс быри.

Пример вайöда: видлалісны государственнöй поставкаяс йылысь закон. Омöль закон. Сы вöсна, мый вермис кык-куим предложениеöн нинöмöдз вайöдны став рыночнöй реформасö. Гижöмаöсь, мый «государство кӧсйысьö подулавны госзаказсö став сикас материальнöй ресурсöн». Законсö дасьтісны Верховнöй Сöветса комитетын, правительстволысь корбмъяссö эз пыдди пуктыны. Мöдысь лыддигас сідзжö. Коліс эськö, мед правительстволысь предложениеяссö кырмаліс президент, сэк налöн эм вын.

Дерт, мнян правительство — экономист-профессионалъяс — кӧсйö аддзыны главнöйсö да оз казяв посниторъяссö. Но буретш наысь и артмöма представительскöй демократияыс. Эмöсь сылöн правилöяс, кодъясöс быть пыдди пукты. Ми та дорö эг велалöй, окота сувтны формальностьлы паныд, сійö пö падмöдö уджсö.

Да, мешайтö, но процедураö колö кутчысьны. Татöг асным аснымöс конъялам, ставыс кажитчö бюрократизмöн, кор сёрниыс закон да процедура йылысь. Помнитанныд, народнöй депутатъяслöн медводдза съезд дырйи горзісны межрегионалъяс вылö, процедурнöй вопросъяссö пö найö ноӂдöны. Но буретш демократия дырйи ставсö колö вӧчны закон серти. Оз кажитчы закон? Вöзйöй мöвп налы, кодъяс вермасны сійöс бурмöдны. Тайöс гöгöрвоймыс правительствоын öнöдз оз тырмы. Асьным могöс аддза сыын, медым сійö бурджыка аддзис Верховнöй Сöветлысь да депутатъяслысь корбмъяссö. Закон пыдди пуктытöгыд демократияыд абу, а бара ыджыдалöм артмö.

— Евгений Григорьевич, ті öд экономист, а абу правовед?

— Бöръя воясас мнянлы быть ковмис лоны кутшöмкö да правоведъясöн. Ме дыр мöвпалі Россияса демократия йылысь. Сьöлöмöдз йиджис Елена Боннерлöн ёрт-демократъяс дорö шыöдчöмыс, кор кольöм тöв найö думнас кӧсйисны пестыны нöшта. А сійö газет пыр öлöдіс: «Пыдди пуктöй закон! Кутанныд кö сійöс пöчитайтны, верманныд босьтны власть да збыльмöдны программатö. Он кö кутöй законтö пыдди пуктыны, тіянöс вештасны мöдъяс». Чайта, демократия — тайö бöръя воясö медся тöдчана шедöдöмтор. Öні мнян абу на ни асшöрлун, ни рынок. Сöмын демократиялöн, кӧть слабиник на, петасъяс тыдалöны. Со та вöсна ме пыдди пукта закон да парламент, коді мнян законодательнöй власть. Думайта, правительство, сэні медся тöлкаыс да вежöраыс, мöвпалö ме ног жö, кӧть муköддырйи кодсюрööс «шыбöлитлö». Татшöмторсö и ме тшöтш кута бырöдны, медым закон да процедура век пöчитайтісны.

— А век жö, кыдз госзаказнад, сійöс öд быть подулавны ресурсъясöн? Мöд ног, кутшöм сійö госзаказ.

— Планöвöй экономикасянь рыноксö вуджигöн зэв сьöкыд мынтöдчыны госзаказысь. Вӧчан тайöс — ставнас производствоыс пасьмунас. Колян госзаказтö — водзö пыр лёкджык и лёкджык, петан туй абу. Та вöсна, кор сöмын госзаказсьыд мынтöдчан да чужасны выль йитöдъяс, заводитö сöвмыны рыночнöй экономика. Госзаказ да ресурс юклöм тайöс оз лэдзны.

— Администрацияясса öткымын юралысь мöвпалö, мед 10 процентысь эз унджык чинтыны вонас госпредприятиеяслысь госзаказ. Кыдзи тайöс гöгöрвоны?

— Важ, Рыжков кадся мöвпалöм. Сійöс окотапырысь сюркиялöны властьяс, центральнöй правительствосянь райсöветöдз. Найö став предприятиеыслысь перйöны дань, медбörти рынок вылö предприятиелöн кольö сöмын 10—15 процент продукциыс.

— Сідзкö, госзаказыс шогмытöмтор?

— Другöн сійöс бырöдны либö бöр бергöдны — лёктор. Рынок сöмын чужö, кыдзкö сійöс быть «пыкышт». «500 лун» программаын государство вермис суитчыны экономикаö, кор вывті нин лёк лоö. Шуам, предприятие-монополист став вӧчӧмторсö мöдöдіс рубеж сайö, асным нинöмтöг колим. Государство вермö кад кежлö орöдны предприятиелысь мöд страна-кöд контрактсö, тшöктö инавны продукциясö асланым потребительлы. Татшöм мерасö вермö примитны быд страна-са правительство. Но бара жö ставсö колö вӧчны закон серти.

— Декабрын ті гижинныд Союзса экономика йылысь, нинöм бурсö сэн эз вöв гаралöма...

— И öні ошйысяторйыс абу. Но век жö правительство, ме чайта, уджалö. Сійöс öні некод оз радейт. Мый петкöдлö: правительство муно весьтыд туйöд. Вӧчӧ, мый и колö вӧчны. Дерт, позьö бурджыка, но коді босьтчас? И налöн, кодъяс öні ёна кӧсйöны, бурджыка оз жö артмы. Тайöс ме стöча тöда.

— Ті март 17 лунся митинг вылö чукöртчылöм активистъяс йылысь?

— На йылысь, и кодъяс кытшалöны Ельцинöс да чайтöны, мый наысь ыджыдджык тöлк лоö. Сійöс, мый талун колö, сöветскöй опыта важ директоръясыд да хозяйственникъясыд бергöдны оз вермыны. Сы вöсна, мый öні главнöйыс либерализация да экономика «бурдöдан» политика, колö пöрадок финансъясын да сьöм бергалöмын. Таö эськö босьтчыны вöлі 1987 вося пленум бöрын, кор примітісны реформаяслысь медводдза программа. Сэн ставсö вöлі гижöма, кӧть шуам, тыöтш и морт чужöма социализм водзö стрöитöм могысь...

Оз ков вöлі сэк гижны, а уджавны. Öні эсьӧ кокниджык вöлі. «500 лун» программаыс кольліс бöръя надеяöн, мый вермам лысьöм дойдтöг-чашйытöг петны нюрсьыс. Öні ставыс омöльджык, но петан туй быть корсь. Жаль, но тайö лоö нин операция. А ставнас обществолы дойсö личöдан лекарство абу на. Колö мыйкö социалистическöйсö чегны йöзыслöн да предприятиеяслöн олан-уджалан ногас. Позьö тайöс вӧчны надзöн либö öдйö, но кор тіянöс вундалöны — доймö. Кодлы тайö вермас кажитчыны.

— И век жö, декабрас ме эг вермы чöскыда вердны семьяöс, а öні, зэв ыджыд донъяс вылö видзöдтöг, кыдзкö бергöдча.

— Сідзкö, мыйкö бурсö век жö аддзанныд? А вӧчим кö öнія воськовсö во кык сайын, вежсьöмыс эськö тыдаліджык. Сэки производствоыс эз на öнія моз чин. Та вылö сійöс тойыштісны эз куш реформаяс, а комынöд воясся, войнабöрся сöвмöмыс, да, дерт, господин Рыжковлöн да ёртъясыслöн зэв «тöлка» уджыс...

— Рыжковыд ылын. Сійö кӧть бöрдіс-норасис. А со промышленностьса öнія министр А. Титкин став страналы юöртіс, матысса кадö пö производство уляс нöшта 50 процент вылö. И висьталö тайöс пырмунігмоз, веськодьпырысь, быттьö колис куш пукавны да виччысьны... Тайö тіянлы кажитчö?

— Оз. Ме тіянлы висьталі, мый правительство öні старайтчö, а водзö, вермас лоны, зільӧмсö ковмас донъявны дзик мöд ногöн. Вермасны вывті ёна кусьныны бедьсö — чегас.

— Бюджетын дефицитköд тышкасигöн? Збыль мöй тайö главнöй мог?..

— Гöль бюджет заводитіс кисьтны ставнас денежнöй системасö, «вöсняліс» шайт, гольмöдіс товарнöй рынок, производство выдын эз ло выгодаыс зіля уджавны. А та бöрын «усис» и ачыс производствоыс. Тадз дыр нин кыссьö, буракö, 1987—1988 воясянь. Öні шуöны: вӧчӧй, медым производство содіс. Кутшöм ногöн? Ловзьöдны сійöс позьö делöвöй корсьысьömöн, а кыдзи ышöдны? Да сöмын шайтöн верман. Чужас збыльысь «сьöкыд» шайт, позяс ньöбны сы вылö мый кӧсъян. Йöзыслы окота лоö нажöвитчыны — пырöдчыны предпринимательствоö, лöсьöдны асьныс делö. Сідзкö, бырöдны бюджетын дефицитсö — бурдöдны ставнас денежнöй да финансöвöй системасö, кыпöдны производствосö.

Но та дырйи правительстволы колö сюсьöн лоны. Со талун ті «топöдінныд» предприятиеöс, сылöн сьöмыс оз тырмы ыджыд налог вöсна, кредит дона, чотö производство. Мый вӧчны? Личöдлыны вöжжисö, медым предприятие лолыштіс, производствосö ёнмöдны вермис, прамöй уджсон мынтіс. Да, тайö öддзöдас инфляциясö... А сэсся ті бара вöжжисö эзлöдланныд. Кор вывті сьöкыд, ставыс кисьö, колö аддзыны öти зэв векни ордым да восьлавны видзчысьöмöн. И быть колö пройдитны, вуджны крут сёнсö.

Министр А. Титкин, чайта, эз ёна думайтöмöн сёрнит. Но правительствоын эмöсь йöз, кодъяс бура тöдöны да гöгöрвоöны: производство кутшöмкö кадö вермас ёна чинны. Тайöс лэдзны оз позь.

— А мый лоас промышленностьын энергоноситель яс вылö донъяс содöм бöрын? Шубны, öнія правительствосö пö сэк чышкыштасны.

— Энергоноситель яс вылö донъяс лэдзны быть. Но ме абу мукöд моз повтöм. Ресурсъяс уна пöв донсялöм бöрын ньöбасьысь оз кут вермыны мынтысьны, товар вӧчысь донсö оз чинты — сійö öд ыджыдалысь. Сэк ставнас народнöй овмöсыс дудас. Тайö зэв лёктор, тайöс лэдзны оз позь, мед кӧть и дона сувтас.

Ме эськö донъястö лэдзи. Сöмын экономистъяслысь лыдпасъяссö пыдди пуктöмöн, донсьöдіс кык пöв. Сэсся видзöдлі, вежсис-ö делöыс нефть перйöмын. Ставыс кö важ ног да лёкджык эз ло — тöлысь-мöд мысти бара содті донъяссö.

Либö мöд туй — пыр унджык вузалі энергоресурссö рыночнöй донысь. Талун 40 процентöв, аски — 60-сö, куим тöлысь мысти — 80 процентсö.

— Спекуляцияыс вывті содас...

— Да. А народнöй овмöс кö дудас, тулыснас гöрны-кöдзны кыдз?

— Госбанк öні ньöбö йöзлысь öти долларсö 70—90 шайтыс. Некод оз эскы, мый гожöмöдз сійö оз сод 150 шайтöдз. Товарыс öд абу, кыдз ёнмас шайтыд?

— Тайö тадз. Но вочасöн шайт лоас зумыд валютаöн. Оз кут тырмыны сьöм, а товар лоö. Республикаяс костын пансяс тыш, кыдзи эськö унджык вайны товар Россияö. Öні, мöдарö, сійöс кутöны быд ног, шуам, Украинаын, Грузияын. Потшöссö сувтöдöны и Россияса регионъяс костын.

Сэсся содтам та гöгöр политическöй ворсёмсö, мый зэв омöльтор. Ме абу политик — экономист. Но кор политик горзö, асшöрлун пö донаджык зумыд экономикаысь, ме татшöм мортыслы ог эскы. Экономика — тайö йöзыслöн олöм-вылöмыс. Некод политикъяслы эз сетлы право ворсöдчыны дзонь поколениелöн олöмöн, сійöс нöшта на, кымынöдысь нин, гольджыкöн, курыджыкöн вӧчны. Ме, пример вылö, лыддя, мый Украинаса веськöдлысьяс панласьöны, коді ёнджыка вермас «курччыны» Россияöс. Кык вежкопöн кö öтчыд оз «чепöльтны», быттьö весиг аснысö колана ногöн эз петкöдлыны. Кӧть нин мед челядь йывсьыс мöвпыштлісны, налы тадзи экономикасö жугöдöм бöрын во комын ковмас гусьыс кавшасьны!

Менам татшöм кывкöртöд: мнян öні абу шайт ёнмöдан кад. Сöмын на мунö либерализация — донъяслöн, кӧзяйствуйтан да мукöд йитöдъяслöн... Бюджет, народнöй овмöс тöлк выйöдз воас локтан во шöрын, оз водзджык.

— Ме тіянлы ёнджыка эска президентлöн кӧсйысьöм серти, кор сійö шуö, лунъюгыдыс пö немыдас тыдовтчас таво сентябрь кежлö нин. Сы вöсна, мый ті ас кадö уджалінныд предприятиеяскöд, зэв бура тöданныд налысь производственнöй сьöкыдлунъяссö, тэчасногсö... Тіянлы öні абу жальöсь сэтысь йöзыс? Кыланныд налысь дойсö öні, Важ площадь вылын уджалігöн?

— Ме найöс, лёгкöй промышленностьса войтырöс, зэв бура гöгöрвоа. Жальöсь, дерт, йöзыс, окота отсавны. Но ме тöда — ставлы кö отсавны, сідзкö, нинöм бурсö вӧчны ог вермы. Бурджык торйöн кодъяслыкö сöвет сетны, отсыштны, шуам, выль сикас продукция лэдзны, производствосö выльмöдны. Кутшöмкö мöд отраслылы чуйдны мыйкö думыштны, медым позис унджык нажöвитны. Но ог кут корсьны отраслъяслы торъя льготаяс, кокни туй. Оз отсав.

— Велöданныд, мойвнис кö мунны нюрöд да мед эз кыскы пыдöсас, кӧть слабиник мöстилö вӧчны — увъясысь, потш помысь, но водзö кыссьыны?

— А мый вӧчан? Туйыс абу зумыд вӧйны-верман, пöдны, а сулавны места выдын бурджык? Со та вöсна доръя правительстволысь политикасö, отсася сылы. Сійöс зэв ёна личкöны, топöдöны уна бокясянь. Сетчас кö, косас — бöрыньтчыны ковмас ставлы мнянлы. Колö, мед правительство эз усь. Сыысь бурджыка талунъя экономическöй политикасö нуöдны некод оз вермы. Кӧть кутшöм мöд правительствоöс сы местаö эн нинды. Шуам, Явлинскийлысь. Сійö 80 процент командасö öнія правительствосьыс жö чукöртас-босьтас. Мöд туйвеж абу.

(Босьтöма «Поиск» газетысь).

XIV НЭМСЯНЬ ӦНӦДЗ

(Пом. Заводитчӧ газетлӧн 39, 40 номеръясын).

ӦТВЫВ СӦВМИСНЫ

ВАЖ КОМИ АЗБУКАСӦ, В. И. Лыткин серти, тӧдлӧмаӧсь абу сӧмын Коми муын. Москваын 15-ӧд нэмын тайӧ шыпасъяснас вӧдитчылӧмаӧсь гуся гижӧдъяс дасьтігӧн.

Колӧ пасйыны, мый и роч азбукаыс вӧлі тӧдса Коми муын Стефанӧдз на, новгородсаяскӧд волысьӧмсянь. Коми муыс 14-ӧд нэмӧдз вӧлі Новгородса ылі вӧлӧстьӧн. Дерт, Стефанкӧд локтісны Коми муӧ и славянскӧй грамотаа мукӧд йӧз. Нэмъяс чӧж коми да роч грамотаяс ӧтвыв сӧвмисны Коми муын. Но официальнӧясӧ велӧдісны сӧмын роч кыв, кыдзи Россияын дзик ӧти государственнӧй кыв. Оз ков вунӧдны, мый самодержавие век нуӧдіс русификаторскӧй политика, увтыртіс инородецъяслысь культура и кыв. Век жӧ коми грамота гусьӧнмоз, но сӧвмис. 18-ӧд нэмын кӧ коми кыв вылӧ вӧлі вуджӧдӧма сӧмын вичко сьыланъяс, евангелиеяс, то 19-ӧд нэмын петны кутіс и светскӧй литература: словарьяс, букварьяс да с. в. 19-ӧд нэм шӧрын чужис и профессиональнӧй коми литература (И. Куратовлӧн, П. Клочковлӧн да мукӧд гижӧдъяс). А 20-ӧд нэм заводитчигӧн вочасӧн содіс коми кыв да культура дорӧ интерес. Кыдзи гижӧны Г. Г. Бараксанов да В. И. Мартынов 1975 воын на петавлӧм «Развитие коми филологической науки» уджын, сӧ воӧн (1813—1914) коми кыв вылын вӧлі лэдзӧма 70 гӧгӧр книга, брошюра да с. в., на лыдын 3 букварь, А. А. Цемберлысь фольклорнӧй сборникъяс.

Революцияӧдз коми гижӧдъяс петалісны уна пӧлӧс диалект вылын. 1918-ӧд воын Емдінын коми велӧдысьяслӧн чукӧртчылігӧн вӧлі шуӧма босьтны литературнӧй кывлы подув пыдди Усть-Сысольск бердса сёрнисикас. Сэксянь миян эм нормируйтӧм литературнӧй коми кыв. Профессор В. И. Лыткин торйӧдӧ коми графика сӧвмӧмын нёль кадколаст: 1) 1919—1920-ӧд воясӧ газетъясын коми гижӧдъяс петалісны роч алфавитӧн; 2) 1920-ӧд восянь 30-ӧд вояс заводитчӧмӧдз вӧлі тӧдса молодцовскӧй алфавит да гижӧдлӧн фонематическӧй система; 3) 30-ӧд вояс заводитчигӧн коми алфавит латинизируйтісны; 4) 30-ӧд воясь помын комияс заводитісны гижны роч ногӧн, содтӧд буквaясӧн.

Сӧвет власть дырйи, торйӧн нин 20—30-ӧд воясӧ, ёна паськалісь коми кывлӧн тӧдчанлуныс: воссялісны национальнӧй школаяс, петісны книгаяс, газет-журнал, коми кыв кутіс юргыны театръясын да клубъясын, радио пыр, 60-ӧд вояс помсянь — республикаса телевидение пыр. Но та йылысь нин сёрнисӧ колӧ нуӧдны торйӧн.

КЫДЗИ ДОНЪЯЛӦНЫ ВАЖ ГИЖӦДЪЯС

Стефан Пермскийлысь уджсӧ и миянӧдз кольӧм гижӧдъяссӧ кыдз казытыштім нин, зэв вылӧ донъялӧны финно-угроведъяс, историкъяс, мукӧд учёнӧйяс. Ӧд коми гижӧдъясысь ӧтдор важджык финно-угорскӧй текстъясыс эмӧсь сӧмын венгерскӧй кыв вылын.

Просветительскӧй миссия йылысь, комияслы гижӧд артмӧдӧм йылысь Россияын тӧдлісны важӧн нин. Та йылысь гижӧма нималана роч гижысь Епифаний Премудрыйлӧн «Повесть о Стефане Пермском» уджын. Важ коми азбука йӧзӧдлісь «История государства Российского» книгаын Н. М. Карамзин на. Миян нэмын нин профессор В. И. Лыткин (Илля Вась) эскӧдіс аслас уджъясын, мый коми лоӧ староп исьменнӧй кывйӧн, революцияӧдзса неыджыд литератураа кывйӧн. И такӧд ӧти кывйӧ воӧ став научнӧй литератураыс. Ӧнія кадся зэв нималана уралист, венгерскӧй академик Петер Хайду гижліс, мый коми кыв историяын тӧдчана лоӧмторйӧн вӧлі епископ Стефан Пермскийлӧн уджыс... Тайӧ текстъясыс зэв тӧдчанаӧсь, сӧмын тай этша татшӧм памятникыс уральскӧй кывйын.

Но татшӧм коми гижӧдъяслысь историясӧ республикаса уна газетын, массово-политическӧй литератураын петкӧдлӧны оз стӧча. Сідз, 1959 воын Сыктывкарын петіс В. А. Витязевалӧн «Коми АССР» удж, кӧні 8-ӧд лист бокас гижӧма тадзи: «Экономическая отсталость региона обрекала коми народ на культурную отсталость. Он не имел ни своей письменности, ни литературы». А. Ф. Сюткинлӧн да М. П. Чукичевлӧн «Коми АССР. Краткий справочник» книгаын, коді петіс Сыктывкарын 1966 воын, гижӧма со мый: «До Великой Октябрьской социалистической революции коми народ не имел национальной школы, письменности, литературы и искусства». Артмӧ, нинӧм абу и вӧлӧма комияслӧн 1917 воӧдз. Весиг йӧзкостса искусствоыс: фольклор. Кыдзи нӧ либӧ медводдза коми поэт И. А. Куратов 19-ӧд нэм шӧрын гижис кывбуръяс да поэмаяс, эз кӧ вӧв письменностьыс? Зэв жаль, татшӧм шыбӧльясыс эмӧсь и неважӧн на йӧзӧдӧм уджъясын. Шуам, 1987 воын лэдзӧма «Земля моя Коми» книга, кодӧс ставнас сиӧма Великой Октябрьскӧй революциялы 70 во тырӧмлы. И сэні бара на гижӧма, мый комияслӧн 1917 воӧдз письменностьыс абу вӧлӧма. А кывъясыслӧн авторыс — вӧвлӧм КПСС обкомса юралысь В. Мельников.

Застой кадӧ республикаӧн веськӧдлысьяс весиг эз лэдзны пасйыны 1972 воын коми письменностьлысь 600 вося юбилей, кӧть и та могысь шыӧдчылісны на дорӧ миян учёнӧйяс. В. И. Лыткинӧс шемӧс босьтліс сыысь, мый сэки миян республикаын эз вӧвны такӧд йитӧдын ни конференция, ни лыддьысьӧмъяс. Та йылысь ӧнӧдз казытывсьӧ рытыввыв странаясын йӧзӧдӧм научнӧй литератураын, кыдз гижӧ Робин Бейкер Хельсинкиын лэдзӧм аслас монографияын.

Мирӧвӧй научнӧй общественность татшӧм «тӧжд» йывсьыс уна тӧдӧ. Сизимдасӧд воясӧ тыри марийскӧй да удмуртскӧй письменностьлы 200 во. Миянкӧд орчча автономнӧй республикаяс кыпыда пасйисны ассьныс праздниксӧ. Вӧліны конференцияяс, выльысь йӧзӧдісны медводдза удмуртскӧй да марийскӧй грамматикаяс. А миян республикаса веськӧдлысьяс петкӧдлісны та боксянь лёк пример. Со мый та йылысь пасйылісь Г. Беляев 1972 вося «Войвыв кодзувлӧн» 9-ӧд номерын: «... оз ло лишнӧй сувтлыштны сы вылӧ, мый институтса (ИЯЛИ-са) научнӧй сотрудникъяс муртса эз республикаса став печать органъяс пыр пасйыны коми письменностьлысь «600 вося юбилей» да зілісны тӧдчӧдны, мый тайӧс колӧ пасйыны кыдзи медся ыджыд праздник, кӧть быдӧнлы тӧдса, мый революцияӧдз коми письменность, кыдзи массӧвӧй культура петкӧдлысь, эз вӧв».

Тадзи со уськӧдлісны коми гижӧдлысь тӧдчанлунсӧ. Бур, мый сэкся шуштӧм кадыс коли бӧрӧ.

14—17 нэмъяссӧ коми гижан культура, ми думысь, эз пыдди пуктыны со мый вӧсна. Ӧти-кӧ, та йылысь уна пӧлӧс гижӧд дасьтысьяс, вермас лоны, эз тӧдны стӧча коми йӧзлысь да кывлысь историясӧ. Мӧд-кӧ, уджык авторыс — идеолог, быттьӧ оз и тӧдны, мый коми культура сӧвмис и революцияӧдз. Ӧд Сталин культ дырйи нин кутісны сьӧд рӧмӧн петкӧдлыны ставсӧ, мый вӧлі царскӧй Россияын и, мӧдарӧ, вывтіасисны Сӧвет властьлӧн вермӧмъясӧн. Коймӧд-кӧ, авторъяс вермасны лючки не тӧдны филологияын, кыв теорияын медшӧр терминъяслысь («письменность» да «литературнӧй кыв») вежӧртассӧ. Позьӧ казявны, мый зэв тшӧкыда «письменность-сӧ» ӧткодялӧны «литературнӧй кывкӧд». Збыль вылас жӧ тайӧ понятиеясыс ёна торъялӧны ӧта-мӧдсьыс.

Письменность кывйӧн вӧдитчӧны кык вежӧртасын (видзӧд «Советский энциклопедический словарь», Москва, 1984). Ӧти-кӧ, письменность — йӧз костын йитӧд кутан гижан средство, кытчӧ пырӧны кывлӧн графика, алфавит да орфография. Мӧд вежӧртас: кутшӧмкӧ кадколастын гижӧм памятникъяс. Тайӧ кык вежӧртасыс топыда йитчӧмаӧсь ӧта-мӧдыскӧд. Ӧтвылысьсӧ вермӧны функционируйтны сӧмын гижӧдъясын, памятникъясын.

И сідз, некыдз оз позьшуны, мый комияслӧн 20-ӧд нэмӧдз эз вӧв письменность. Гижан кыв тӧдӧм, сыӧн паськыда вӧдитчӧм — дзик мӧдтор.

Видзӧдлыны кӧ историяӧ, тӧдчӧ, мый ёна важӧн Россияын и Рытыввыв Европаын пӧстӧй йӧзыс эз жӧ тӧдны грамота, а сыӧн вӧдитчисны кызвыннас вичкоса уджалысьяс, чиновникъяс, дворяна. Книгаяс печатайтны, газет лэдзны, школаясын велӧдны заводитісны мир пасьтала эз на ёна и важӧн. Босьтам кӧть Киевса Русь. Сэки гижан грамота тӧдлісны лыда йӧз. Крестьяна вӧліны неграмотнӧйӧсь. Гижан культура сӧвмис манастыръясын да княжескӧй дворецъясын, книжникъяс да писарьяс вӧліны зэв пӧчитайтана йӧзӧн. Сідзжӧ и Коми муын 14—17-ӧд нэмъясӧ гижан грамотаӧн вӧдитчисны эз унаӧн. Нинӧм шензьӧданаыс абу. Россияын книга печатайтны кутісны ёна сёрӧнджык. Шуам, медводдза «Ведомости» газет петіс сӧмын 1702 воын, Петр I царствуйтігӧн. Но быдӧнлы гӧгӧрвоана, дерт, мый роч кыв вылын письменность вӧлі ёна важӧнджык, и талы паныд некод оз вензьы. А крестьянаӧс да карса ремесленникъясӧс школаясын заводитісны велӧдны сӧмын кольӧм нэмын. Коми муын земскӧй школаяс восисны 19 нэм шӧрын.

* * *

Кывкӧртӧд пыдди нӧшта тӧдчӧдам, мый коми гижӧд чужис 14-ӧд нэмын, сэксянь вежласисны алфавитъяс, сӧвмисны литературнӧй нормаяс. 14—17-ӧд нэмъясӧ общественность письменностьлӧн тӧдчанлуныс эз на вӧв ыджыд, тайӧ лоӧ сӧмын 20-ӧд нэмӧ, Сӧвет власть воясӧ. Октябрьса революциялӧн жӧ тӧдчанлуныс сыын, мый сетіс позянлун велӧдны уджалысь йӧзӧс грамотаӧ, сӧвмӧдны коми литературнӧй кыв, вӧвлытӧма паськӧдны сылысь статуссӧ. Сӧмын гижан да сёрнитан коми литературнӧй кыв подув вылын вермис сӧвмыны водзӧ литература, пресса, театр.

И. ПЛОСКОВ,
Е. ЦЫПАНОВ,
ИЯЛИ-са уджалысьяс.

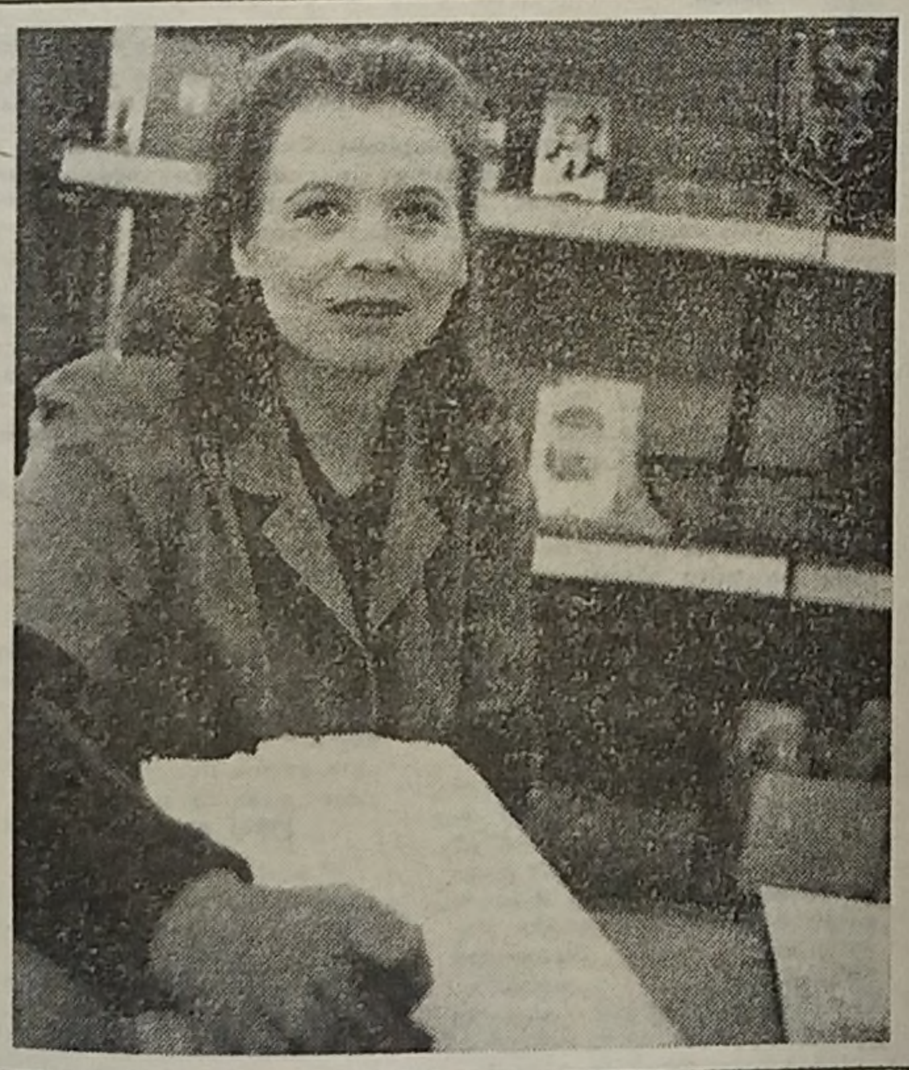

◆ ◆ ◆

Объячево сиктса универмаглӧн вылі судтаын восьтӧма комиссионнӧй магазин. Веськӧдлӧ сійӧн Надежда Шулепова (снимок вылын), кодлі таӧдз помавліс торговля кузя Сыктывкарса техникум.

Снимок Б. УЛЬЯНОВЛӦН.

◆ ◆ ◆

Лавкаясын вузалан кӧрт сутугаа щӧткаясын воропыс эськӧ эм, но уджалігад кныд век жӧ дойдавсьылӧ. Вӧчанныд кӧ вылысас мӧд вороп, татшӧмыс оз ло.

Ва труба оз мӧд виявны, йитігас кӧ резьбаас гаровтанныд няклялан резина. Первой, дерт, колӧ небзьӧдны.

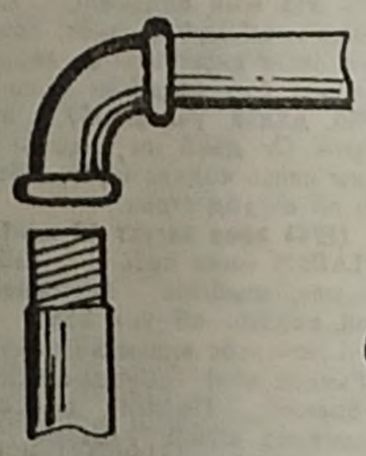

Пила кесліӧн кыкнан кинад позяс кутны напилокӧ, сы йылӧ кӧ сюяннныд резина шланг тор. Сэки и киныд оз вундассьы пила пиньнас.

ВАЙ ЖӦ МУӦДЗЫС КОПЫРТЧЫЛАМ ТЭНЫД, КОМИ АНЬ

«Дона редколлегия!

Кора йӧзӧдны гижӧдсӧ ставнас, мед оз ло ылӧдлӧма нывбабаясӧ. Ӧд ме налы кӧсйыси, а гижа тӥянлы медводдзаысь.

Тӥянӧс пыдди пуктысь Валентина Николаевна».

(Важгортын аддзысьӧм йылысь миян ичӧтик юӧр вӧлі нин. Но авторыс корӧ, да кӧштаысь сетам паськыдджыка).

НАЙО, КОДЪЯС чукӧртчылісны Важгортӧ март 21 лунӧ, дыр кутасны помнитны тайӧс. Сэк вӧлі Вашка вывса салдатскӧй дӧваяслӧн слёт. И кыда нӧ тайӧс вунӧдан? Ӧд найӧ сэк бара вӧліны томӧсь, быттьӧ аддзысисны аслаыс верӧсъясныскӧд 50 во мысти. Слётсӧ пуӧдіс ветеранъяс райсӧветса президиум: председательӧс вежысь Дина Васильевна Букина, членъяс Вера Григорьевна Лукина да Вера Николаевна Будрина. Ыджыд пай пуктіс сӧветса председатель Власова Клавдия Григорьевна.

Дӧвалслӧн слёт заводитчис Важгортса народнӧй музейӧ экскурсияӧн, кодӧс нуӧдіс Борис Иванович Петров. Сэсся ставӧн локтісны культура керкаӧ. Слётсӧ восьтӧ Д. В. Букина: «Видза оланныд, дона ёртъясі Лэдзӧй восьтыны слёт, кодӧс сиӧма салдатскӧй дӧваяслы. Казьтыштамӧй тӥянлысь усьӧм верӧсъястӧ чӧвдун минутӧн». Дина Васильевна чолӧмалӧ быд дӧваӧс, висьталӧ водзӧ: «Вашкаса быд сиктысь тӥ воинныд татчӧ. Мед тӥянлы луныс ваяс бур настроение, кыпыдлун и дзоньвидзалун. Пӧрысь войтырӧс мед оз вунӧд правительство...»

Кыв босьтӧ районысь администрацияӧн веськӧдлысьӧс вежысь А. Ф. Поташев. Сійӧ висьталіс, мый ӧні ловъяӧсь район пасьта войнаса 199 участник и 182 дӧва. Социальнӧй дорйӧм кузя выль фондлӧн мог — кокньӧдыштны тӥянлысь олӧм, кор ставыс дона, сьӧкыд вайны пес.

Пенсияясьн вежсьӧмъяс йылысь висьталіс райсобесса веськӧдлысь Г. М. Скалкина. Ветеранъяслӧн райсӧвет уджӧн тӧдмӧдіс президиумса член В. Г. Лукина. Унатор вӧчӧ райсӧвет, уна корӧм видлалӧ. Отсалӧны сельсӧветувса ветеранъяслӧн сӧветъяс. Позьӧ ошкыны Пыссаса, Ыджыд-Ягса да Косланса сӧветъяслысь уджсӧ. Районын эм «Ветеран» пансионат, кӧні олӧ 22 ӧтка морт. Эм «Ветеранъяслӧн подворье» движение. Та кузя ошкисны Чупровоса, Муктыса, Пучкомаса, Ыджыд-Ягса ветеранъясӧс.

Аслас удж йылысь юӧртіс Пучкомаса сӧветысь председатель Николай Григорьевич Палев. Найӧ бура пасйисны пенсионеръяскӧд Рӧштво лун. Висьталіс, кутшӧм уна сьӧкыдлун эм пӧрысьяслӧн. Найӧс омӧля обслуживайтӧны районса врачьяс, абу лекарство.

Сэсся ставӧн петісны памятник дорӧ пуктыны гирляндаяс. Найӧс нуисны К. Ф. Долгина, А. П. Бутырева да М. К. Титова. Унаӧн мемориал пӧв вылысь аддзисны верӧсъяслысь ним-вичсӧ. Мария Кирилловна Титова ёна и бӧрдіс, кор лыддис Иван Андреевич верӧсыслысь нимсӧ. Кык вок — Иван да Гаврил Титовъяс усьӧмаӧсь война вылын.

Мария Кирилловналӧн верӧсыс мунӧма война заводитчан лунӧ — июнь 22 лунӧ. А олӧма сійӧ верӧсыскӧд сӧмын 10 тӧлысь. Пиыс чужӧма июнь 13 лунӧ, а кулӧма 1943 воын. Ачыс Мария Кирилловна нэмсӧ уджалӧма колхозын, ӧні сьӧкыда жӧ олӧ. Уна шоглун, сьӧкыдлун усис нывбабалӧн пельпом вылӧ.

Анастасия Кирилловна Коровина чужис 1911 воын. Сылысь верӧссӧ, Егор Михайловичӧс, нуӧмаӧсь война вылӧ 1941 воӧ, а 1943 воын усьӧма Мурманскӧй областьын. Кольӧмаӧсь челядь, но купмыс кулӧма.

Александра Павловна Бутыревалӧн верӧсыс, Степан Алексеевич, войнаӧдз вӧлӧма колхозникӧн, дорччысьӧн и стройтчысьӧн, а ачыс, Павловнаыс, уджавны заводитӧма 14 арӧссянь. И вот война. Верӧссӧ нуӧмаӧсь 1942 воын да регыд усьӧма Ленинградскӧй фронт вылын. Станислав пиыслы вӧлӧма сэк 2 арӧс, а Нина ныласыс чужис нин батьыслӧн мунӧм бӧрын. Колис Павловна дӧваӧн 26 арӧсӧн. Олісь сьӧкыда, гӧля, но челядьсӧ велӧдіс: пиыс лоис лётчикӧн, лэбалісь «Ил-14» да «Ан-12» самолётъясӧн, ныласыс помалісь пединститут.

Слёт вылын медся пӧрысьӧн вӧлі Анна Дмитриевна Тимакова. Сылы 85 арӧс. 22 арӧсӧн петіс Степан Прокопьевич, «Трактор» колхозса пред сайӧ. Война вылӧ сійӧ муніс да колис куим челядь, ӧти кулі. Быдмисны ныв да пи, но найӧ оз помнитны батьсӧ. Анна Дмитриевна нэмсӧ уджалісь колхозын. Война кадӧ нӧшта на суис неминуча — сотчис сылӧн керка и став эмбурыс.

Ольга Андреевна Сорова чужӧма Кӧджын. 19 арӧсӧн лоис Григорий Петровичлӧн гӧтырӧн. Верӧсыс веськалісь Ленинградскӧй фронт вылӧ. Ленинградын аддзысьӧмаӧсь кык вок. Та йылысь Григорий гижис письмӧыш. Волісь сӧмын ӧти письмӧ. Кольліс пи, но кулісь кагаӧн.

Слёт вылын ме аддзыси Евдокия Александровна Екимовакӧд. 1937 воын сылӧн вӧлі свадьба Николай Ивановичкӧд, а 1941 воын верӧсыс веськалісь война вылӧ, колис кык челядь. Фронт вылысь эз волы ни ӧти письмӧ.

Мукты сиктысь Важгортӧ волісны Александра Николаевна Федорова да Парасковья Ивановна Ивкина. 19 арӧсӧн Николаевна петіс Иван Васильевич сайӧ, кодіі вӧлі вӧралысьӧн и вӧр видзысьӧн. 1941 вося август 22 лунӧ верӧссӧ босьтӧны Карело-Финскӧй фронт вылӧ, кӧні сійӧ и усьӧ. Оні пӧчлӧн 4 внук и 5 правнук, ачыс век на видзӧ мӧс.

Карело-Финскӧй фронт вылын жӧ усис Николай Иванович Ивкин, Парасковья баблӧн верӧсыс. Раннтчылӧм бӧрын бара на веськалісь фронт вылӧ. Быдмис Ивановналӧн ӧти ныв — Таисия. Эмӧсь нин внукъяс и правнукъяс.

Зэв сьӧкыд олӧм олісны Мария Ивановна Сивкова и Анастасия Николаевна Боргачева. Николаевналӧн верӧсыс война заводитчигас вӧлі кылӧдчанінын, сэтысь вонс луннас, а войнас нин нуисны фронт вылӧ. Вӧлі Ленинградскӧй блокадаын, кулісь госпитальын.

Ксения Федоровна Долгиналысь верӧссӧ босьтісны 1942 воын, и волісь сӧмын жӧ ӧти письмӧ. Арнас вонс похоронка: «Пропал без вести». Сылы вӧлі 33 арӧс, а дӧвалы —23. Колис Валентина ныв.

Вашка вывса сиктъясын 40 салдатскӧй дӧва. Уналӧн нин омӧль здоровье, кодсюрӧ оз нин вермы ветлӧдлыны. Да и абу дивӧ: налы усис сьӧкыд олӧм.

Став гӧстьяс ветлісны столӧвӧйӧ чай юны. Сэні жӧ петкӧдліс концерт Важгорт школаса фольклорнӧй группа, кодӧн веськӧдлӧ А. В. Малахиева. Гӧстяслы сьылісны Аня Екимова да Валя Будрина. Унаӧн весиг бӧрддзылісны. Ветеранъяслӧн райсӧвет сетіс дӧваяслы козин.

В. УЛЬЯНОВА,
ветеранъяслӧн сӧветса член.
Удорскӧй р.

Гижліс фронт вывсянь...

Эм Леткалӧн ӧти вож: ю нисьӧ ёль. Важысянь шуӧны Мутницаӧн. Коркӧ вӧлӧма прамӧй визув, буждӧдлӧ вӧлӧм кыркӧтшсӧ, нуӧ лыа-сёйсӧ. Сэксянь и сибдылӧма нимыс. Бӧрынджык сы кузя жӧ шуасны тшӧтш греждсӧ. Ещӧ недыр мысти быдмас сиктӧдз.

Сиктса зонкаяс пиысь нинӧмӧн эз торъявлы и Анатолий Иванов. Ӧтчыд колхоз козьнавліс весиг путёвкаӧн.

Сэсянь, чужан сиктсянь, дас кӧкъямысӧн веськаліс фронт вылӧ.

А сы йылысь, мый абу весьшӧрӧ салдатскӧй няньсӧ сёйлӧма, висьталӧны наградаяс. Ассыс медводдза «За отвагу» медаль сійӧ босьтіс Курскӧй дуга вылын.

Мӧд сэтшӧм жӧ «За отвагу» медаль — Днепр дорын. Ӧдйӧ сяммисны ассыныс пушканысӧ вуджӧдны ю вомӧн да отсӧг вотӧдз кутісны плацдарм.

1944 вося тӧв сійӧс суӧ Белоруссияын. Сяммис жугӧдны танк. Таысь наградитӧны Красной Звезда орденӧн. 1944 вося гожӧм. Ӧні Польшаынӧсь. Бара ковмис водзсасьны танккӧд. Бара удитіс водзджык лыйны. Та бӧрын морӧс вылын содіс ещӧ ӧти салдатскӧй орден — III степеня Слава. 1945 вося январыс суӧ Висла вылын. Ӧдва-ӧдва кутӧны плацдарм. Пыр этшаджыкӧн кольӧны. Ранитчӧ и Иванов. Но пыр аслас пушка дорын. Водзсасьӧ мукӧдкӧд радын. Весиг «ланьтӧдіс» бронекатер. Кыдзкӧ тай сэсся кутчысисны жӧ-а. Колис ловъялӧн. Содӧ ещӧ ӧти Слава орден, ӧні II степеня нин.

Связьлысь техникум помалӧм бӧрын уна во сэсся уджалӧ техникӧн. Леткаын, Выльгортын, Сыктывкарын. Сы пиысь 16 во чӧж связьлӧн Сыктывдінса райузелын начальникӧн.

Оз ӧтдортчы олӧмсьыс и ӧні на, пенсия вылӧ петӧм бӧрын. Анатолий Алексеевич — Сыктывдінса ветеранъяслӧн сӧветын председатель. А ветераныс вит тысяча сайӧ.

Мый торйӧн окота висьтавны. Семьяын, кыдзи дона документ, паметь, — видзӧны письмӧяс, кодъясӧс Иванов мӧдӧдлӧма гортас, мамыслы. Лыддян да быттьӧ сувтӧны сын водзад сійӧ кадся бушкола воясыс.

АРХАНГЕЛЬСК. Лыддьыссьӧ пыді тылӧн. Но и тані кылӧ войналӧн лов шыыс. Кык лун сайын тайӧ вӧлі. Эг на удитӧй чеччыны, кыдзи портын кутісны омлявны сиренаяс. Енэжті шуръялісны прожекторъяслӧн югӧръяс. Зяткакылісны зениткаяс. То ӧтилаын, то мӧдлаын гымгисны бомбаяс. Ӧти веськаліс английскӧй корабльӧ, коді сулаліс миянсянь неылын. Матросъясыс, вӧлӧмкӧ, прӧстӧ молодечьяс. Ӧдйӧ пӧжарсӧ и кусӧдісны.

[1942 вося июнь 26 лун].

КОЗЕЛЬСКӦ, кытчӧ вайісны, воис стрелковӧй дивизия. Вӧлӧма Сталинградын, бойясын. Вежим найӧс, кодъяс усьӧмаӧсь. Сетісны оружие. Зэв нимкодь, мый ӧти дивизияӧ веськалім уна земляк: А. Ф. Мусанов, С. Г. Осипов, М. Г. Косныpев, Д. Ф. Жигалов, М. А. Вахнин, В. В. Плехов.

Миян артиллерийскӧй расчёт — тырыйӧ интернационал. Егоров — роч, Будаев — бурят, Апимкупов — узбек, Ковальчук — украинец. Сӧмын Рӧдинаным ӧти — Сӧветскӧй Союз.

[1943 вося февраль 19 лун].

ТӦЛЫСЬ НИН пыр бойясын. Сьӧкыд та йылысь гижны. Водзын уна кывлі, лыддьывлі война йылысь, пӧсь тышъяс йылысь. Но мый аддзывлі, мый миян вывті муніс, тайӧс, пӧжалуй, весиг висьтавны он вермы. Медым бур салдатӧн лоны, тайӧ, аддза, уналы абу вын серти. Ог дзеб ни яндысь: ог эскы налы, кодъяс шуӧны, бойын пӧ он тӧд страх.

[1943 вося август 18 лун].

ТАЛУН миян весьтті лэбис «рама», шыбитіс листовкаяс. Тіян водзын пӧ уна ваа ю, кӧні рочьясӧс вичысьӧ смерть.

Рытнас вӧлі комсомольскӧй собрание. Полкса комсорг Адаменко шуис: «Воим кӧ Днепр дорӧдз, лоам и сы сайын». Ещӧ ӧтитор: менӧ бӧрйисны батальонса комсомольскӧй бюроӧ членӧн.

[1943 вося октябрь 5 лун].

ПАСИБӦ чолӧмалӧмсьыныд. Кызь арӧс ӧд тырі Бывалӧй воинӧн лоі.

Эн шогсьӧй ранаяс вӧсна. Пустяк. Чужӧмӧс сӧмын парсыштліс. Кӧрт тор кокын. Главнӧйыс, бара кок йылын. Водзӧ вӧрӧгӧс нӧйтам...

Бой бӧрас... партияӧ кандидатӧн примитісны.

[1944 вося май 6 лун]

ВАРШАВАӦ вотӧдз Д. Ф. Жигалов бара смел салдатӧн асьсӧ петкӧдліс. Орден шуисны сетны. Менам тшӧт выліын лоі ещӧ ӧти сотӧм немецкӧй танк.

[1944 вося октябрь 10 лун].

ВЫЛЬ ВОСЯ гвардейскӧй чолӧм тіянлы. Жигаловкӧд панысдасим. Ещӧ ӧтчыд лыддим письмӧныті.

Казьтыштім ассыным боевӧй туйнымӧс, Семен да Толя вокъяснымӧс, землякъяснымӧс, кодъяс олӧмнысӧ сетісны миян Рӧдина вӧсна.

Берлинӧдз ещӧ 500 километр. Но воа, быть воа. Ог вермы не воны. Став лёксьыс, мый вӧчисны, бытьысь водзӧс колӧ мынтыны.

[1945 вося январь 1 лун].

ЭН ПОВЗЬӦЙ, гижӧма кӧ тайӧ письмӧсӧ тӧдтӧм киӧн. Госпитальын. Веськыд киӧ ранитіс.

Недыр Варшава дорын шойчӧм бӧрын бара вӧлім бойынӧсь. Январь 26 лунӧ вуджим Висла, кутчысям мӧдар берегас. Куимысь атакаӧ немечьяс шыбитчылісны. Унаӧс воштім. Со нёльӧд атака нин. Содтӧд артиллерия сизьдӧ. Сэсся кысянькӧ кык бронекатер ещӧ ю шӧрӧ петісны, бна шерӧн миянӧс кисьталӧны. Вочавидзн бронебойнӧй снарядӧн. Ӧтныс ӧзйис, мӧдыс тшынӧн тупкысис, лыйсигмоз пышйис.

[1945 вося февраль 6 лун].

ЭГ КУТ ВИЧЧЫСЬНЫ, кор бурдасны ранаяс, усйыси госпитальысь. Документъястӧг. Одер дорын сулалам. Передӧвӧй вылынӧсь. Берлинӧдз — 60 километр. Матысмӧ Победалӧн час. Забеднӧ, мый эз воны татчӧдз, усинны менам землякъяс Мусанов, Вахнин да Коснырев.

[1945 вося апрель 10 лун].

ТАЛУН петім Берлинысь. Стӧчджыка кӧ, мувывса адсьыс. Ловъя. Рейхстаг босьтӧмӧн эз на помась война. Мунам водзӧ. Чайтам, союзникъяскӧд панысдасям. Лун-мӧд сайын коймӧд орден сетісны.

[1945 вося май 6 лун].

УРА! Победа! Мӧд лун чӧв олӧны пушкаяс. Чӧв-лӧнь. Кыдзкӧ быттьӧ весиг абу лӧсьыд, быттьӧ мыйкӧ оз тырмы. Кутшӧм сійӧ лоӧ, аскна мирнӧй олӧмыс?!

[1945 вося май 11 лун].

В. ГИЛЕВ.

Александр Лужиковӧс миян республикаын бура нин тӧдӧны. Поэзия радейтысьяс окотапырысь лыддьӧны сылысь кывбуръяс, кӧні авторыс чуксалӧ найӧс мӧвпавны олӧм йывсьыс. Ачыс том на, комын арӧс абу, но гижан опытыс эм. Александр Лужиковӧс бура донъялӧны и творческӧй удж кузя ёртъясыс. Сійӧ — РСФСР-ысь писательяслӧн союзса член.

Неважӧн поэзия радейтысьяс аддзысьлісны Александр Лужиковкӧд Сыктывкарса Дружба да мир керкаын, кӧні вӧлі нуӧдӧма коми поэзиялысь рыт. Поэтлӧн выль кывбуръясыс ышӧдісны панлыны сёрнісӧ паськыджыка: ӧнія олӧмас гижысьлӧн ыджыд тӧдчанлун йылысь.

Д. НАПАЛКОВЛӦН снимок вылын: ассьыс кывбуръяс лыддьӧ Александр Лужиков.

Михаил ЕЛЬКИН

Сёрни

— Кузь тӧвъяса муын ме колляла нэм!
А кӧнкӧ ӧд—шондіа Грузия эм...
Цхалтубоса садъясын — веж виноград!
А ме — гажа лунлы тан сьӧлӧмсянь рад...
Тан во джын ог аддзыв ме пулысь веж кор,
Лӧз дзирдъяснас сарид тан синмӧс оз ёр...
И ӧдйӧджык войвылын пӧрысьмӧ морт...
Мый войвывсьыс менам! Мый! Висьтав, бур ӧрт...
— Кӧть шондіа раяс тэ мӧдӧдчан пыр,
Но шондіа раяс тэ олан-ӧ дыр!
Мед сывъялас тэнӧ сэн розъялысь сад
Да моздорнас чургӧдас веж виноград;
Мед саридзлысь муыскӧд кылан пӧсь вен,
Лӧз гыясас чужӧмтӧ мыськалан сэн —
И век жӧ: тэ шудаӧн асьтӧ он шу:
Быд вой кутан вӧтасьны туръба му.
И сьӧлӧмыд бӧр лоӧ аддзыны пым
Ён чарӧма эрдъяс и дзимбыр кодь лым.
— Ог вон тэнӧ, ёрт: горткӧд йитысь ӧн вуж
Кӧть коравны кӧсья — ог вермы, ог кужі...
...Но тӧлыс пыр частӧджык казьтылӧ мем
Мый кӧнкӧ ӧд — шондіа Грузия эм...

Тэ кӧсйысин

Тэ кӧсйысин, мый волан...
Ме керка пытшкысь би
Ог кус, ме войбыд ола
Пӧсь эскӧмӧс ог ви.
Нор сьӧлӧмысь: «Тэ локтан...»
А войыс сэтшӧм сьӧд!
Зэр вашкӧдчӧ, а кодкӧд —
Сы йылысь морт оз тӧд...
Ме вой тӧлыскӧд бӧрддза,
Сэк кувны абу шог,
Кор ӧшинь сайын ӧддзӧ
Сьӧд зэр, и тэ он лок.
Кузь войбыд мӧд мог ог тӧд,
Кузь войбыд пельяс чош:
«Тэ локтан, локтан, локтан,
Сьӧд пемыдас он вош!»
А войыс — пемыд йӧр коды!
... Но ланьтліс сьӧлӧм чӧв:
Со кодкӧ ӧдзӧс йиркӧ —
Тэ?
Арся зэр?
Ёсь тӧв?

Степан РАЕВСКИЙ

ЛАМПОЧКА

(ШМОНЬ)

МЕ ЛОКТІ УДЖ ВЫЛЫСЬ МУДЗ, нервничайта, а пӧшта миян судтаын пос вылас пемыд, ниӧм оз тыдав, — буракӧ, лампочкаыс сотчӧма. Одва верми восьтыны ӧдзӧс.

— Наста! Настук! — порог дорсянь городі. — Мыйла нӧ коридорас пемыд?

— Лампочкаыс, буракӧ, сотчӧма, — кухнясянь веськодя вочавидзис гӧтыр.

— Выльӧс колӧ пуктыны, — кӧмкотӧс пӧрччигмоз шуи сылы.

— А кытысь ме вылысӧ босьта? — эз сетчы Наста гӧтырӧй. — Да и ӧні абу миян ӧчередь вежны лампочкасӧ... Мед суседъясыд пуктӧны...

— А мыйла, сідзкӧ, найӧ жуйвидзӧны гортаныс? — чорзьӧдӧ гӧлӧсӧс ме. — Налӧн кӧ ӧчередь, мед и пуктӧны... А то сэтшӧм пемыд, мый верман плештӧ поткӧдны...

— А тэ мун да и налысь юав, — тшӧктіс Настук.

— И юала... Ог али мый? — городі. Сэсся восьті ӧдзӧс да петі пемыдас...

Звӧнита воча квартираӧ, Гыркинъяс ордӧ. Шы ни тӧв, эз шыасьны. Тӧда, найӧ гортасӧсь... Локтіӧн ӧшиньсьыс бисӧ аддзылі. Зымӧдышті ӧдзӧсас кулакӧн. Чӧв-лӧнь. Но, ладнӧ... Аски асыв ме пырала тіянӧ. Звӧнита миянкӧд орчча квартираӧ, Жмуркинъяс ордӧ... Бара оз шыасьны. «Буракӧ, гортсьыс нарошнӧ муӧмаӧсь, медым лампочкасӧ не вежны, — думайта. — Ладнӧ, скупитчӧй, гашкӧ, озырманныд!..»

Сэсся лэччи улысджык судтаӧ да Пешкинъяс ӧдзӧс дорысь босьті ӧзйысь лампочкасӧ. А ассьыным, сотчӧмасӧ, налы пукті. Лоі дзурс пемыд. Кималасӧн кайи асланым судтаӧ, гартышті лампочкасӧ. Озйӧ, лоі югыд.

Пукалам гӧтыркӧд да ужнайтам, телевизор видзӧдам. И друг звӧнок.

— Коді вермас лоны? — чуймис Наста.

— Час ме видзӧдла, — муні восьтыны ӧдзӧс. Порог дорын сулалісь Пешкин, улыс судтаысь сусед. Визя пижамаа, тапочкиа...

— Бур рыт, тіянлы! — чирӧм гӧлӧсӧн шыасис сійӧ.

— Чолӧм, — вочавидзи сылы. — Став бурсӧ тіянлы. Лок пыр, ужнайтам миянкӧд... Весиг курыдтор на сюрас...

— Аттьӧ! Тэ вот шуан став бурсӧ пӧ, а ачыд миянлысь лампочка босьтӧмыд...

— Кутшӧм лампочка? — быттьӧ гӧгӧрвотӧг шензя, а ачым думайта: «Сюсь дявӧлыд... Удитӧма ний тӧдмавны...»

— Кутшӧм, кутшӧм?! — перпо менӧ. — Сэтшӧм, кутшӧм менам ӧдзӧс весьтын ӧзйис. А ӧні тіяліысь судтасӧ югдӧдӧ... А ми пемыдас сэні стенас зурасям...

— Ассьым лампочкаӧс пукті, — эг сетчы ме.

— Эн сӧр, сусед. Ме быд лампочка ньӧбӧм бӧрас гӧрд краскаӧн пасъяла... Ме ассьым лампочкаяссӧ быдлаысь аддза и тӧда...

— На, колӧкӧ, югдӧдчы аслад лампочканад! — ме сеті сылы лампочкасӧ да крап пӧдлыштӧ ӧдзӧсӧс. Пыри гортӧ да шуи Насталы:

— Но и Пешкин. Ещӧ суседӧн шусьӧ. Лампочкасӧ бӧр нуис.

ДИНОЗАВРЪЯС.

Серпас О. ВЕЛЕГЖАНИНОВЛӦН.

Виталий УЛЯШЕВ.

Коми оласног

Медым быдмін, небыд гум
Эжва пӧлӧн ӧктывлі,
Пачын пӧжӧм рудзӧг юм
Вирӧс ворсны тшӧктывліс.
Лыяс чорзисны мед, ляз
Меным мамӧй пулывліс.
Заравасӧ, кыддза рас,
Тэнсьыд пӧттӧдз юлывлі.
Гырнич вылльӧв ме быд рыт
Нимкодьпырысь пӧрӧдлі.
Тасьті чукйыс азя шыд
Сы бӧрын на тӧрӧдлі.
Сола чими черинянь
Мамлӧн эз вӧв дзебасын.
Нӧгыль рокыс (сувтӧ пань)
Содтывліс тшӧтш эбӧсӧс.
Паренчаӧн тыртлі зеп —
Чӧсмӧдлыштлі аньясӧс.
Юмов ырӧшысь, ог дзеб,
Гӧрдӧдлісны банъясӧй...

Вячеслав БАБИН

ВОЙКОВ БӦРЫН

Асылыс плавгысис гулыд да сӧдз,
Дорияся пыжыд да ниӧм ог вӧч.
Дэбӧдӧ табъясӧс небыдик гы,
Ошалӧ ю весьтын лаьтӧдан шы.
Польскӧдчӧ кок улын ляпа и сын,
Войнас мый кутчысис-шедіс, эз мын.
Койыштны васӧ оз эбӧсӧй сюр.
Дорияся пыжын, и меным зэ-зэ бур...

ЧЕЛЯДЬЛЫ

Василий ЛОДЫГИН

СЬЫЛЫСЬ УР

Вӧрын дзуртіс пӧрысь коз,
Кодлӧн горсйын вӧлі поз.
Позъяс оліс тэрыб ур,
Кодысь тэрыбджык оз сюр.
Кыпӧм сюмалӧм эз кыв,
Сьылліс татшӧм сьыланкыв:
«Вӧрын дзуртӧ пӧрысь коз,
Кодлӧн горсйын шоныд поз.
Позъяс олӧ тэрыб ур,
Кодысь тэрыбджык оз сюр.
Кыпӧм сюмалӧм оз кыв,
Сьылӧ гажа сьыланкыв».
Отчыд пӧрис дзуртысь коз,
Кодлӧн горсйын вӧлі поз.
Сэтысь пышйис тэрыб ур,
Кодысь тэрыбджык оз сюр.
Оз нин сьыланкывсӧ сьыв,
Корсьӧ горсъя коз ли ньыв.
Мед жӧ сюрас сылы коз,
Мед жӧ сьылас воддза моз:
«Вӧрын дзуртӧ пӧрысь коз,
Кодлӧн горсйын шоныд поз.
Позъяс олӧ тэрыб ур,
Кодысь тэрыбджык оз сюр.
Кыпӧм сюмалӧм оз кыв,
Сьылӧ гажа сьыланкыв».

«Коми му» газет

вӧзйӧ ассьыс лист бокъяссӧ предприятиеяслы, тшӧтш и ичӧтъяслы, учрежденииеяслы, организацияяслы, кооперативъяслы, быд сикас биржаяслы, центръяслы, торъя йӧзлы.

Газет пыр позьӧ ошкыны ассьыныд тӧвар, вузалан-ньӧбанног, кытчӧ кутшӧм квалификацияа йӧз колӧны, юӧртны, мый кӧсъянныд судзӧдны, инавны либӧ вежны, кутшӧм услугаяс верманыд сетны йӧзлы.

Тіянлы став тайӧ да мукӧд тӧждысь отсаласны мездысьны объявленияс да реклама, сетанныд кӧ найӧс

«Коми му» газетӧ.

А ВӦЧНЫ ТАЙӦС ПОЗЬӦ ЗЭВ КОКНИА. КОЛӦ СӦМЫН ШЫӦДЧЫНЫ ЛИБӦ МӦДӦДНЫ РЕКЛАМА ДА ОБЪЯВЛЕНИЕ ТАТШӦМ АДРЕС КУЗЯ: 167610, СЫКТЫВКАР, К. МАРКС НИМА УЛИЧА, 229, «КОМИ МУ» ГАЗЕТ.

ТЕЛЕФОНЪЯС 2-65-74, 2-55-22.

1992 вося февраль 1 лунсянь объявлениеяслӧн да рекламалӧн быд квадратнӧй сантиметрысь редакция босьтӧ: учебнӧй заведениеяслысь — 10 шайт, кооперативъяслысь, ичӧт предприятиеяслысь да мукӧд коммерческӧй структураяслысь — 15—20 шайт.

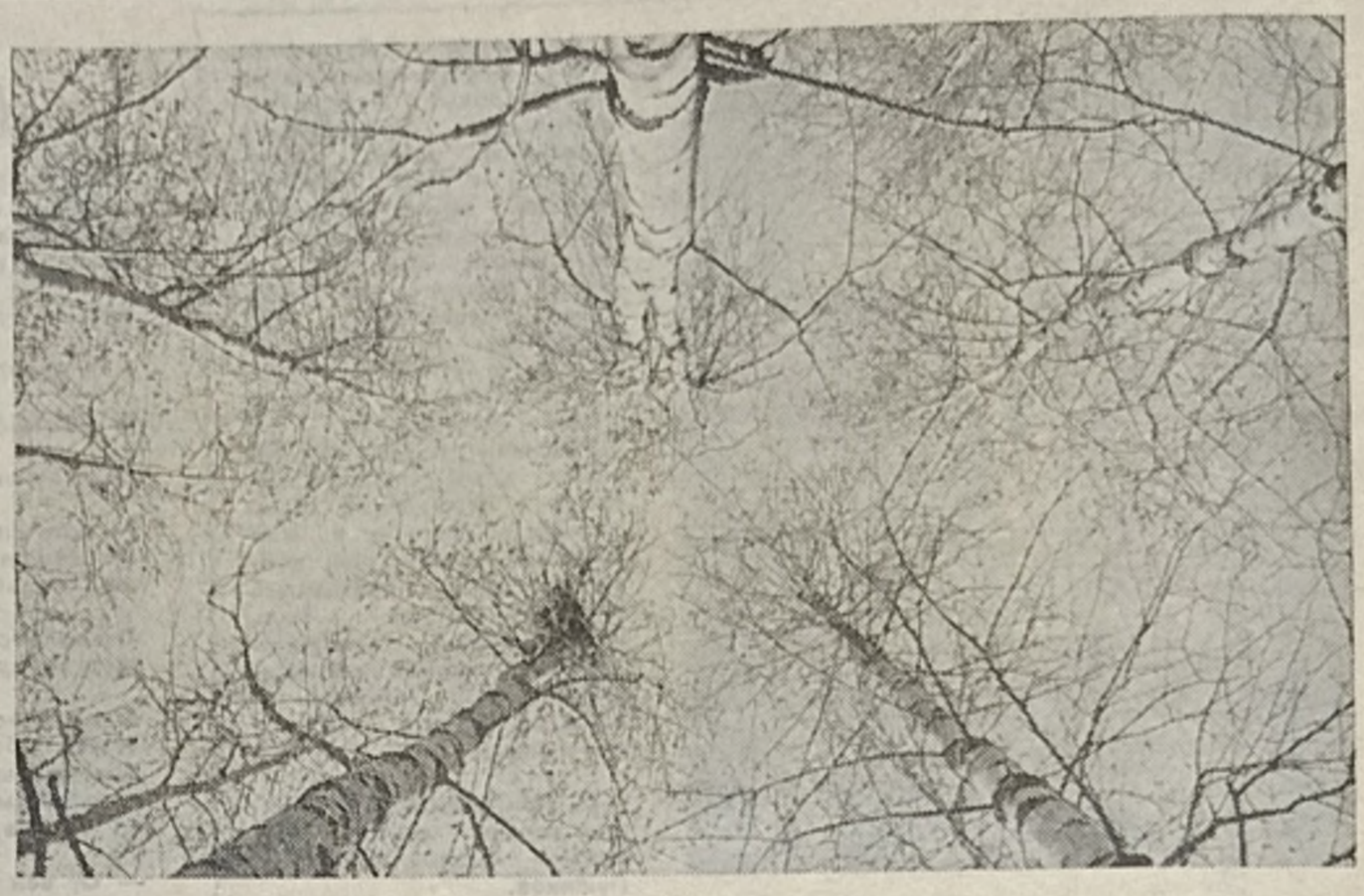

ТУВСОВ ЕНЭЖ.

Снимок Д. НАПАЛКОВЛӦН.

ШОЙЧЧАН ЛУН ВӦСНА...

МОРТӦС кӧ суис неминуча, ӧна доймаліс, колӧ вӧчны сьӧкыд операция — он бергӧдчы донорлӧй виртӧг.

Со мый висьталӧ вир босьтан республикаса станцияысь донорскӧй отделӧн веськӧдлысь Л. С. Квашина: «Станция могмӧдӧ вирӧн республикаса став лунвыв районъяс, этшаник сетам Воркуталы. Плазма да вирысь кутшӧмсюрӧ препарат ыстам Санкт-Петербургӧ, Москваӧ да Нижньӧй Новгородӧ.

Миян организация бюджетнӧй. Во кежлӧ колӧ матӧ 4 миллион шайт, сетӧны джынсӧ. Тавося 1 квартал кежлӧ вичмӧдлісны сьӧмсӧ сы мында жӧ, кыдзи и кольӧм воын. Сійӧ, дерт, миян эз тырмы.

Дон босьтӧг вир сдайтысьяс чинӧны. 400 миллиграмм вирысь мынтам 99 шайт. Тайӧ, дерт, этша. Локтӧны, медым сетісны содтӧд шойччан лун. А тайӧ оз кажитчы веськӧдлысьяслы, торйӧн нин бригадиръяслы.

Вир босьтны ветлӧдлӧны районъясӧ. Сэтчӧс войтыр ставӧн сдайтӧны дон босьтӧг.

Волывлӧны йӧз и асьныс. Сідз, локтӧны кӧмкот вуран «Олень» объединениеысь. I группаа отрицательнӧй резуса вир эм этша мортлӧн. Кӧсъя пасйыштны «Сыктывкарстройтранс» АТП-ысь Колядаӧс да Чередникӧс, финансъяс министерствоысь Момоновӧс, «Фёрстер» ичӧт предприятиеысь Абрамоваӧс. Некор оз ӧткажитны, коран кӧть войнас».

Сӧрнитӏ вир сдайтны воысьяскӧд. Унджыкыс шуис:

— Локтім, медым сетісны содтӧд шойччан луныс, а огӧ сьӧм вӧсна.

С. ГАБОВ,
СГУ-са студент.

Сыктывкар.

ПОВОДДЯ

Республикаса гидрометеоцентр юӧртӧ, мый апрель 8—9 луньясӧ ӧткымын районын неуна лымъялас. Температура войнас 10—15, луннас 1—6 градус, войвылын кӧнсюрӧ войнас 24, луннас 15 градус кӧдзыд. Республика рытывлунвылын войнас 5—10 градус кӧдзыд, луннас 3 градус шоныдсянь 2 градус кӧдзыдӧдз.

34-ӧд ТЕАТРАЛЬНӦЙ СЕЗОН

«СЫКТЫВКАРСА ТУЛЫС-92»

оперӧй да балетнӧй искусствоӧн всероссийскӧй фестиваль

Апрель 20—30 луньяса

РЕПЕРТУАР

20 выльлун	ЛЕБЕДИНОЕ ОЗЕРО балет	П. И. Чайковский
21 вторник	ЕВГЕНИЙ ОНЕГИН опера	П. И. Чайковский
22 середа	СИЛЬФИДА балет	Х. Левенсхольд
23 четверг	ТРАВИАТА опера	Дж. Берди
24 пекнича	ЖИЗЕЛЬ балет	А. Адан
25 субӧта	ФАУСТ опера	Ш. Гуно
26 вӧскресеньӧ	ЩЕЛКУНЧИК балет	П. И. Чайковский
27 выльлун	ЧИО-ЧИО-САН опера	Дж. Пуччини
28 вторник	ТОСКА опера	Дж. Пуччини
29 середа	ЩЕЛКУНЧИК балет	П. И. Чайковский
30 четверг	ЫДЖЫД КОНЦЕРТ	

Театрса главнӧй режиссёр — Россияысь да Коми ССР-ысь искусствоясса заслуженнӧй деятель, Коми ССР-са Государственнӧй премияа лауреат Ия Бобракова.

Билетъяс вузалӧны театрлӧн кассаын 12-сянь 15 часӧдз да 16-сянь 19 часӧдз. Спектакльяс заводитчӧны 19 чассянь, субӧтаӧ да вӧскресеньӧӧ 18 чассянь. Юасьӧмъясӧн шыӧдчыны татшӧм телефонъяс пыр: 2-50-40, 2-52-79, 2-53-58. Примитӧны коллективъяссянь заявкаяс.

Авторъяслӧн мӧвпъяс оз пыр лӧсявны редакциялӧн видзӧдласкӧд.

АСЛАМ ЕРТЪЯС ЙЫЛЫСЬ

ГОЛОСОВЪЯС

Ме кӧсъя гижыштны бур сьӧлӧма, шань йӧз йылысь. Тайӧ Нина Максимовна да Алексей Дмитриевич Голосовъяс. Кыкнансӧ бура тӧда войнабӧрса кадсянь, кор найӧ заводитісны уджавны Максаковкаса кылӧдчан рейдын.

А. Д. Голосов первойсӧ трактористаліс, а сэсся вуджис важиник автобус вылӧ. Сэк жӧ велӧдчис рытъя школаын. Мортыд вӧлі зільда ыджыд стараньӧа. Та бӧрын пырис да велӧдчис Ленинградскӧй лесотехническӧй академияын. Кылӧдчан рейдса веськӧдлысьяс аддзисны Алексей Дмитриевичлысь зільӧмсӧ да индісны механикӧн. Сӧмын выль механик первой кадсяньыс кутіс «дӧзмӧдны» кылӧдчан рейдса чина войтырӧс, веськыда висьтавліс став тырмытӧмтор йылысь, корсюрӧ весиг критикуйтліс юралысьясӧс, быд пӧрйӧ сувтліс уджалысь морт дор.

Лесотехническӧй академия помалӧмыс сьӧктӧдіс сылысь олӧмсӧ. Чина йӧз важӧн нин эляснысны кывзысьтӧм механик вылӧ. Налы ӧні сюрис помка: велӧдчӧм мортлы оз шогмы уджавны механикӧн, а рейдын пӧ главнӧй механикыс эм.

Алексей Дмитриевич та бӧрын вӧлі леспромхозын механикӧн, мелиорацияын мастерӧн... Медбӧрын сійӧ овмӧдчис Подз посёлокӧ. Тані уджаліс Палаузскӧй леспромхозын.

Нина Михайловна быд пӧрйӧ мунліс аслас верӧс бӧрся. Поддзын найӧ крепыда овмӧдчисны. Гозъялӧн быдмис кык ныв. Голосовъяслӧн пыр вӧлі крепыд овмӧс. Найӧ и ӧні на видзӧны порсь, курӧгъясӧс.

Посёлоксаяс пыдди пуктӧны тайӧ семьясӧ. Ӧд Голосовъяс быдӧнлы дасьӧсь отсавны. Некоднанныс оз повны сьӧкыдлунъясысь. Мӧдарӧ на, мукӧдъясӧс ышӧдасны, быд ногыс эскӧдасны. Сэсся сьӧлӧма, шань морт дінӧ йӧзтӧ бытьӧ сира гезйӧн кыскӧ.

Н. ГОНЕВ.

Редактор А. В. УЛЬЯНОВ.

Редколлегия: А. П. Артеева, И. И. Белых, Г. М. Михайлова, З. Д. Пантелеева, Е. М. Старцева.

Газетӧс наградитӧма «Знак Почета» орденӧн.

Учредительяс: Коми ССР-са Верховнӧй Сӧвет, Коми ССР-са Министръяслӧн Сӧвет, «Коми котыр» общество, «Коми му» газетлӧн коллектив.

Газет петӧ 1918 восянь.

Редакциялӧн адрес: 167610, Сыктывкар, Карл Маркс нима улича, 229. Печать керка, «Коми му» газет редакция.

Юалӧмъясӧн шыӧдчыны 2-01-16 телефон пыр, письмӧяс йылысь — 2-46-36.

Газет петӧ вторникын, четвергын да субӧтаын.

Тираж 7.761 экземпляр.

Газет печатайтӧма Коми республиканскӧй типографиялӧн.

167610, Сыктывкар, Первомайскӧй улича, 70 номера керка. Индекс 52042.